

אלה דברי הברית דפרשת תבא ויפוצא בהם שהרי לא
 שיך לפרש בהם כך משום דחמין סליק עיניא : ואלה
 המשפטים - אמר רבי אבהו אמר רבי יוסי בן זמרא
 כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים ואלה מוסף
 על הראשונים שנא' שם שם לו חק ומשפט : המשפטים -
 למעלה הורה להם סדר ירחם מכאן ואילך מורה להם
 סדר הדינים - ד"א למעלה כתב האזהרות לא תרצה
 לא תנאף וכו' ולא פי' העונשים אם יעבור איש עליהם
 חזר ופירש מה עונשן מה שפרש"י כאן למה נסמכה
 פרשת דינין לפרשת מוצח מלמדנו שאין כאן מקומה
 של פרשת דינין וכי מעיינת בענין שפיר הסבירא כוונת
 שכל הפרשה מכי חקיה עד ושם שנים חזרע וכללה
 בפרשת זהר ועל זה פרש"י ואלה מוסף על הראשונים
 כלומר על הדינין הכתובים בפרשת זהר : לפניהם -
 פרש"י ולא לפני כענינים ואפילו הם מומחין אבל אם
 דעוהו ישראל בתחלה ולא זיית דינא מותר לכופו על
 ידי כענינים עד שיטעה מה שדייני ישראל פסקו עליו :
 (ב) כי חקיה עבד - נסמכה פרשה זו תחלה כאן לפי
 שפדאס מהיות עבדים וזה להם שלא לשעבד איש
 פדאס בפרך ולדורות אלא שם שנים : כי חקיה -
 פרש"י מיד ב"ד שמכרוהו בגנבתו או אינו אלא במוכר
 עמו מפני דוחקו אבל מכרוהו ב"ד לא יאב בשם וא"ת
 איך יכול לומר שמכרוהו ב"ד לא יאב בשם והא כתיב
 כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שם שנים
 וכי ימכר היינו ע"י אחרים משמע שבית דין מכרוהו
 בגנבתו אלא במכילתא דריש ליה הכי כי חקיה מיד
 ב"ד שמכרוהו בגנבתו וזהו אי אומר שם שנים יעבוד
 ואפילו הכן ועליו כל הדינין הכתובים בפרשה זו ומה
 אי מקיים ועבדך שם שנים לא לבן ולא לאח או כי
 תקנה אינו אלא במוכר עמו מחמת דוחקו וכיון שמכר
 עמו מרצונו עובד הבן ועליו כל הדינין הכתובים כאן
 אבל מכרוהו ב"ד בגנבתו שמכר בעל כרחו אין ביד
 רבו למסור לו שפחה כענינה בע"כ ואינו עובד אפילו
 הבן ולעולם יוצא בשם כשהוא אומר כי ימוך אחיך עמך
 וגו' הרי מוכר עמו אומר ומסבירא עובד את הבן
 דמהיבן חיתי מיעוט לומר דאינו עובד את הבן הרי
 קרא דועבדך כתיב גבי מכרוהו ב"ד שעובד את הבן כאן
 פרש"י כשהוא אומר כי ימוך אחיך וגמור לך הרי מוכר
 עמו וכו' וא"ת ומוכר עמו נופיה מנא לן דיוצא בשם
 אלא יליף ליה מנ"ש דשכיר שכיר שבהר מה משכיר
 שכיר האומר במכרוהו ב"ד כדכתיב כי ימכר לך
 אחיך העברי או העבריה ועבדך שם שנים אף כשכיר
 כחושב האומר במוכר עמו יוצא בשם : שם שנים
 יעבוד - רמז לשם מלכות ששעבדו בישראל מזרים אשר
 בכל מדי יון אדום משם ואילך ובשביעית יצא לחפשי :
 יעבוד - כענין שהוא רגיל לעבוד ולא עבודה עבד
 ועבודה פרך כדמוכחי קראי במקום אחר : ובשביעית -
 בתחלתה שביעית למכר ולא לשמטה שהרי לא מצינו
 יציאה לעבד עברי רק ציובל וכחוש שם שנים יעבוד :
 יצא לחפשי - הרי אמרתי אשר הוצאתיך מארץ מצרים
 מבית עבדים והם בידי ואינך רשאי למכור עמך
 כדכתיב כי לי בני ישראל עבדים וגו' ושכיר קראם
 לשפיר

בדבר שאינו נראה אבל ידוע שכן הוא נוסף לומר
 זו לשון ראיה כמו ראה זה מנאחי אמרה קהלת וירא
 העם כי בושם משה : (טז) דבר אהה עמנו ושמעה -
 נתייכלו מן הקולות והבשרים : (יז) אחס ראייתם כי מן
 השמים דברתי עמכם ולא מן הארץ ואעפ"כ לא ראייתם
 דמות כבודי וכן הוא אומר כי לא ראייתם כל המונה
 ביום דבר ה' וגו' ומאחר שכן הוא אין לכם לעשות
 אחי אלהי כסף ואלהי זהב משום המונה שבעולם לומר
 זה דמות מראה הכבוד : (כ) לא העשון אחי - עם
 ירחמי למעלה הזכיר לך וכאן אחי וא"ת הוואלי ומנווה
 איני שלא לעשות תמונת כל סמל היאך אעבדנו תלמוד
 לומר מוצח אדמה מוצח נחשה כבוד לוחות מלא אדמה*)
 העשה לי וזמנת עליו זו היא העבודה : (כא) מוצח
 אדמה - שלא יוכלו לעשות ציורי פסלים וזמנת עליו
 כנגדו : את עולותיך ואת שלמיך - עולה בצפון שלמים
 בדרום מחלי המוצח ולצפון בצפון ומחלי המוצח ולדרום
 בדרום ואין לי יאלא צפון המוצח שהוא כשר לעבודה
 שאר כל הצפון מנין תלמוד לומר ושחט את הכבש במקום
 אשר ישחט את החסחת ואת העולה שאין תלמוד לומר
 במקום הקדש ומה ח"ל במקום הקדש להכשיר כל רוח
 נפשונית : וזמנת עליו - כנגדו אפי' אישראל קאי דהא
 קים לן שחיתא כשרה בזר ומקבלה ואילך מנות כהונה
 ועוד במסכת יומא בפרק ראשון משמע שזר קרב לגבי
 מוצח ובמסכת סוכה מצוי שהיו זוקפין את הערבה
 בצד המוצח ומשם נוסלין אותה כל העם וסובדין את
 המוצח משמע שזר קרב לגבי המוצח : בכל המקום -
 לפי שפרשה שכינה בכמה מקומות כגון גלגל נוב כענין
 שילה ירושלים ושינינו לעולם ישרה אדם לתלמידו דרך
 קצרה לפי לא הזכיר בכל החזרה שם מזכיר רק בסתם
 אל המקום : (כב) ואם מוצח אבנים - פרש"י כל אם
 שבהורה רשות חוץ משלשה וכו' ואין להקשות מואס
 כופר יושט עליו שאינו אלא לפי הנוהל לכשיהיה הדבר :
 ואם מוצח אבנים - ואף אם חרצה לעשות לי מוצח
 תצוהו אבנים שלמות מטעם זה : לא תבנה אהה נזית -
 שהתחין רגילין לעשות ציורים באבני גזית ואפילו בלא
 ברזל שהפגימה פוסלת בכל דבר כדכתיב אבנים שלמות
 תבנה : כי הרבך - אם חרבך הנפת עליה ותחלליה
 צנניעה בעלמא שחמס חרב מברזל והברזל פוסל
 צנניעה כדכתיב לא חניף עליהם ברזל כך שנו רבותינו
 צמסכת מדות : ותחלליה - עונש שמענו אזהרה לא
 שמענו ח"ל לא חניף עליהם ברזל : (כג) ולא תעלה
 צמעות על מוצחי - עליו אי אתה פוסע פסיעה יחירה
 רק גודל צד עקב ועקב צד גודל אבל אי אתה פוסע
 פסיעה יחירה בהיכל ובקדשי הקדשים :

שלימא סדרא דפרשת יתרו

פרשת משפטים

כא (א) ואלה המשפטים - פרש"י כל מקום שנא'
 אלה פסל את הראשונים כלומר
 אלו ולא את הראשונים ואל תשיבני אלה המצוות דפרשת
 בחקתי ודפרשת מסעי אלה החוקים דפרשת מטות
 (* אולי צ"ל אלא מאדמה תעשה וכו' וכן נראה מרש"ם אשר קא דכרו ב"כ זו לקוחים ממנו - לשפיר

עליו שפחה כנענית ושעליו לנמור עבודתו עד היובל : או אל המזוזה . פרש"י הקיש דלת למזוזה מה מזוזה מעומד כו' ותרנוס ירושלמי מוכיח לזה דשא דלות מזוזה וזו במקום אשר כלומר והניחו אל הדלת שהוא קבוע אצל המזוזה והיינו מעומד וכן או נודע כי שור גנה הוא או יחוק במצוה כאן פרש"י כשפסחתי על המשקוף ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים . חז"ק . שפסוק זה לא נאמר עד כיני ועוד פרש"י ואם במוכר עצמו און ששמעה כי לי בני ישראל עבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו וא"ל והלא מחלת שעבודו כשקנה אדון לעצמו מחייב הוא מפעם זה להיותו נרצע לפיכך גרם והלך זה וקונה כלומר לסוף שעבודו כשרוצה ללכת חפשי והלך וחזר וקונה לו אדון פעם שנית חלקה במרצת ומה שפרש"י כאן און ששמעה בסיני כי לי בני ישראל עבדים אנו למדין שפרשה זו נכללה בפרשת בהר שפרש"י למעלה שהרי כי לי בני ישראל עבדים לא נאמר עד לאחר מתן תורה ועוד פרש"י און ששמעה בסיני לא תגזבו ה"נ ול"נ לא תגזבו דלא תגזבו איירי בגזיב נפשות ומחייב מיתה ואינו נאמר אבל לא תגזבו איירי בגזיב ממון ואם אין לו לשלם ונמכר בגזיבו הא דנקט לא תגזבו שפי מגזלן ושאר עבירות משום דדחיל ברייתא פפי מהקב"ה מה שאין בן בגזלן ושאר עבירות כמו ששנו רבותינו שאלו תלמידי אה רבן יוחנן בן זכאי מפני מה החמירה תורה בגזב יותר מבגזל אמר להם זה השוה כבוד עבד לכבוד קונו וזה לא השוה כבוד עבד לכבוד קונו כביכול עשה עין שלמטה כאלו אינה רואה ואון שלמטה כאלו אינה שומעת : ורצע אדוניו . שאם כרתה מעבדיו רצעת אותו ומוכיח עליו שהוא עבדו כשהיה נכרת שזה לרצעת הדלת וגם האדון לא יוכל לערער על עבד אחר שהרי רצעת העבד והדלת לא יהיו שוות כי האחת חסיה גבוה והאחרת חסיה נמוכה : ורצע אדוניו . מה שזה הקב"ה לרצע עבד עברי היינו טעמא שלא יעשו בו העולם לומר כנעני הוא כשיראו שיעבוד כל כך : את אונן . ולא יוכל לומר אני ננפתי את עצמי שם : את אונן . שכן דרך לעשות לבני אדם ששועין דבר שאינו הגון וממנו למדו לעשות כן לגנבים : במרצע . שמעתי מדרש אחר הקב"ה אני גזרתי על ישראל שעבוד של כרתה מות שנה ואחר כך דלגתי את הקץ בשבילם וקצרתי את השעבוד והלך זה ורצע עבד זה עצמו ירצע ככלי שהוא עולה בגימטריא ד' מאות והוא מרצע : ועבדו . לא את הבן ולא את הבת מכאן אמרו עבד עברי עובד את הבן ואינו עובד את הבת נרצע והעבד לא את הבן ולא את הבת : לעולם . פרש"י עד היובל או אינו אלא לעולם כמשמעו כו' ואם חימני לומר דהכי הוא למה לי והתנחלתם אותם השתא עבד עברי עובד לעולם עבד כנעני לא כ"ש אלא י"ל דה"ק או אינו אלא לעולם כמשמעו כל ימי חייו של אדון שהם עולם שלו כלומר עד סוף ימי חייו שהם שבעים שנה שמתחלה הוא עבדיו בן עשרים וחמשים שנה שיעבוד הרי שבעים ח"ל אל משפחתו חשיבו

לשאר אחרים : לחפשי . יש מפרשים כי הלמ"ד יתרה כמו למ"ד והשלישי לאבשלום שהוא כמו והשלישי אבשלום אף כאן יאל חפשי והי"ד שבו הוא יו"ד היחס כמו יו"ד שבקדמוני שלישי רביעי וחזריו וי"א שהוא כמו לחופש כלומר שם דבר של דרור והיו"ד יתרה בו כמו יו"ד היושבי המגדלי המשפילי וחזריהם . חלה ונתרפא יכול יחזיר לו שער בפלגותו ח"ל יאל לחפשי : חנם . חנם בלא גט שחרור ובלא גרעון כסף מה שאין בן עבד כנעני שצריך גט שחרור ובאמה העבדית שיש ביניהם גרעון כסף אבל זה יוצא בלא כלום להכי נקט ליה חנם : (ג) אם בגפו יבא בגפו יאל . לפי פשוטו כל שומת שכל בן ילך כדמפרש ואזיל אם אדוניו יתן לו אשה שפחה כנענית להוליד ממנה בנים לעבדו היא ובניה יהיו נשארים בעבדות האדון והוא יאל כשצא : בגפו יאל . פרש"י מגיד שאם לא היה נשוי מחלה אין רבו מוסר לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים דאין בל ללמד שרבו ימסור לו שפחה כנענית אבל היא לא תאל עמו דהו מהאשה וילדיה נפקא ומה שפרש"י שאם לא היה נשוי מחלה אין רבו מוסר לו שפחה כנענית משום דאיכא למיחש שמה יהיה אדון בשפח' כנענית ואחי למימר אהבתי את אדוני ואח אשתי השפחה ויעבוד עד היובל אבל כשהוא נשוי מחלה יש לו געגועים על אשתו היהודית ועל בניו היהודים ולא אחי למימר אהבתי את אדוני ואח אשתי השפחה : ואם בעל אשה . ישראלית הוא בשעת המכירה : ויאלה אשתו . הישראלית עמו בשנה השביעית ולפי שאמר בכנענית שתשאר הוזהר לומר בזה שחלף עמו : ויאלה אשתו עמו . להוליד ארסיה ושומרה יבש שאין עמו כאן פרש"י שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו וא"ל בניו מנה לן דהבעל חייב במזונותיהם הא לא כתיב הכא אלא ויאלה אשתו אלא נפקא לן מקרא אחרינא דבפרשת בהר ויאל מעמד הוא ובניו עמו והתם לא כתיב אשתו וילפין הכא מהתם והתם מהכא ליתן את האמור של זה בזה ואת האמור של זה בזה : (ד) אם אדוניו יתן לו אשה . פרש"י שפחה כנענית מכאן שהרשות ביד רבו למסור לו שפחה כנענית להוליד ממנה בנים שמתאר שהרב חייב במזונות אשתו ובניו הרשות ביד הרב למסור לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים . חז"ק . הא כתיב בפרשת כי תאל לא יהיה קדש ומתרגם אונקלוס לא יבא גבר ישראל יתחתא אמה ושם פרש"י שאף הוא נעשה קדש על ידה שכל בעילותיו צריכות ונות שאין קדושין חופסין בה : יתן לו אשה . הלשון מוכיח שהיא כנענית שהיה בידו לתתה לו שאם היא עברית אין לו כח להשיאה שלא לדעתה רק בתו קטנה דכתיב בה את בתי נתתי : האשה וילדיה . הילדים אחרים בכל מקום וכן הוא אומר עבדך בן אמתך : (ה) ואם אמר יאמר . נריך שיאמר בתוך שש וישינה בסוף שש : העבד . ראוי הוא להיות עבד שהוא עושה מעשה עבדים כנענים שבשביל שפחה כנענית משתעבד : (ו) אל הדלת או אל המזוזה . של שער ב"ד דוגמא והואלאת את האיש שהוא אל שערך כדי לפרסם הדבר לעיני כל העוברים שמתעבד

למכרה • למכרה כמו כי ביד אשה ימכור ה' את
סיסרא : בצגדו גם • שאינו רוצה לישאנה לשון בניה
שיך בענין פרידת איש מאשה כמו אשר אחה נגדה
בה והיא חברה ואשם בריחך ואומר • כאשר נגדה
אשה מרעה וי"מ לעם נכרי לעבדו כדי להוליד
ממנה בנים לשמשו כדרך שמוכר שפחה כנענית לעבדו
עבדי שרי בענין זה פנמה וקלונה גדול : לעם
נכרי • כנעני קרוי נכרי כדכתיב אל עיר נכרי
אשר לא מבני ישראל המה ואומר ובא הנכרי אשר לא
מעמך הוא וי"מ והפדה אביה יפדנה מתחת יד אותו
אדון מאחר שאינו רוצה ליעדה : לעם נכרי • לאומות
העולם לא ימשול האב למכרה שלא יאמר הואיל ונתן
לו רשות למכרה ימכרנה אף לכנעני כדרך שמוכר עצמו
כדכתיב או לעקר משפחת גר לכך נאמר לא ימשול
למכרה הרי זו אזהרה שלא תמכר לכנעני בצגדו בה •
שלא היה לו למכור את בחו ומכרה : (ש) כמשפט
הבנות • לקוחין וכשואין יפין ובית חתונה יפה כדון
בנות הארץ אבל לא כעין נשואי שפחה : (י) ועונתה •
יש מפרשים לשון מעון כמו וענה איים באלמנותיו
שהמ"ם במשון כמו מ"ם במלון מזון מדון הרי מאן
ובכות ובית דירה : (יא) ואם שלם אלה • שאלה
כסותה ועונתה : ויאלה חנם • ע"י ב"ד כאן לא פירש
לך מחי ופירש לך במקום אחר כי ימכר לך אחיך
העבדי או העבדיה ועבדך שש שנים : אין כסף •
אם חלחה בסוף שש ולא יכלה לזאת והוא ממציא
לה מזונות אינה משלמת ירושלמי ולפי פשוטו אין כסף
יתור לשון הוא כמו מת אלה ולא חתיה : (יב) מכה
איש ומת • פרש"י לפי שנאמר ואיש כי יכה כל נפש
שומע אני בהכאה בלא מיתה ואם תאמר היכן מצינו
למימר דבהכאה בלא מיתה יהא נהרג הרי אף אם
הפיל אבר אינו משלם רק דמי אברו ויש דוחקין לתרץ
כשעשהו טרפה אי נמי כשהכהו בדבר שיש בו כדי
להמית ולא מת סד"א ליחייב מיתה הואיל ולא כל
כמינה שגזל קמ"ל מכה איש ומת ופרשה זו נסמכה
לפרשת עבד לפי שרגילות הוא שאדם מכה את עבדו
ופעמים שהוא הורגו לכך הוא אומר מות יומת שאינו
מכה עבד כנעני : (יג) והאלהים אלה לידו • שהרי
נתחייב מיתה בידי שמים כאן פרש"י מרשעים אלה
רשע כלומר מזה שהרג שוגג שהוא רשע שלא רצה
להיות גולה יצא רשע שעולה בסולם ונופל עליו וכו'
כאן פרש"י זה שהרג שוגג כו' ז"ל אותו שנופל על
חברו אחו בסכין והרגו דאי לא חימא הכי לא נתקיימ'
בו מיתה סיף שנתחייב בה ודוקא בדרך ירידה דאי
דרך עליה לא מייחייב מדנפקא לן מייסל עליו ואין
לומר שנתחייב שמי גליות דהא גברא קטילא קטיל :
ושמתי לך מקום כשיהיו לכם ערים לשבת כאן רמז לערי
מקלט : (יד) מעט מזבחי • וכל שכן מערי מקלט :
תקנו למה • ולא למלקות ולא לגלות : (טו) ומכה
אביו ואמו • למה נאמר לפי שכשהוא אומר עין תחת
עין הוציאו מכללו ונאמרה פרשה זו להחמיר עליו
שהוא במיתה אע"פ שלא המיהו אלא עשה בו חבורה
כדגמרי הקישא מכה בהמה למכה אדם מה מכה
בהמה אינו חייב עד שיעשה בה חבורה אף מכה אביו

חשובו מגיד שאם פגע בו יוכל קודם מיתה האדון
שלא ועוד פרש"י מגיד שחמשים שנה קרויים עולם
וכן מצינו בשמואל הרמתי שאמרה אמו ברוח הקדש
וישב שם עד עולם וכשהביאחו היה בן שתי שנים
וכל ימיו היו חמשים ושנים שנה : (ז) וכי ימכור איש
את בחו • ולא אשה את בחה : את בחו • ולא את
בחו : לא האל כאלת העבדים • פרש"י כיצאת
עבדים כנענים וכו' או אינו אלא כיצאת עבדים
עברים בשם וביוצא ח"ל כי ימכר לך אחיך העבדי
או העבדיה מקים עבדיה לעבדי לכל ימיאוחיו וכו'
וא"ת כי היכי דמקשינן עבדיה לעבדי לענין יציאת
שם ויוצא אלא לא מקשינן עבדי לעבדיה לענין יציאת
סימנין דהא קים לן אין הקס למחזה כלומר שיאל אף
הוא בסימנין כמו אמה העבדיה אלא לא מצינו אמרה
שיאל בסימנין דכדי האל גונא היכי משכחת לה אי
שמכר עצמו כשהיה קטן אין צמשה קטן כלום ואינו
נמי אינו רשאי למוכרו כדאמר לעיל ואם בשמכר עצמו
כשהיה גדול הרי כבר הביא סימנין ועוד פרש"י מקיש
עבדי לעבדיה מה היא אינה יוצאה בראשי אברים
אף הוא אינו יוצא בראשי אברים • וא"ת למה לי
קרא דאינו יוצא בראשי אברים חיפוק ליה מק"ו
מה עבדיה שיוצאה בסימנין אינה יוצאה בראשי אברים
עבדי שאינו יוצא בסימנין אינו דין שלא יצא בראשי
אברים אלא י"ל הא ק"ו יש לו פירכא מה לעבדיה
שלא תאל בראשי אברים שאינה נמכרת בגנבתה תאמר
בעבד עבדי שנמכר בגנבתו ח"ל העבדי או העבדיה
מקיש עבדי לעבדיה וכו' : לא תאל כאלת העבדים •
לפי פשוטו למדה תורה דרך ארץ תאל תאל יאלנית
כמו העבד שרבו משנור בשליחותו ביום ובלילה בעיר
וחוץ לעיר וכל זה גנאי לאשה רק שעבוד בית משום
כל כבודה בת מלך פנימה ועוד שהיא קטנה • דבר
אחר לא תאל כאלת העבדים שיוצאים בלי בנים
כדאמרין לעיל אבל זו אין יציאתה כן שאם תרצה
אתה לרבות ממנה אתה בעצמך תשאנה והיא ובניה
יהיו שלך משם ולהבא ולא תאל ממך אלא בגם וכתובה
כשאר הננות אבל אם רעה היא מכווערת כמו מדוע
פניכם רעים היום : (ח) בעיני אדוניה • ליעדה
להיות בבית עד מועדה שיכלו ימי עבודתה : יעדה •
לשון מועד כמו אל המועד אשר יעדו לא יעדה כתיב
לו קרי : והפדה • ולהפדה שאין האדון רוצה ליעדה
וגם אינו רוצה שחפדה את עצמה אלא רוצה הוא
שתהיה עמו בביתו כעין שפחה והיא אינה חפזה
בכך : והפדה • פרש"י שאף הוא מסייע בפדיונה כו'
וא"ת איזה פיוע ואיזה גרעון יש לה מאדוניה אלא
י"ל קים לן שהיא חשובה לעשות כל מלאכה וכל מיני
עבודות בשלש שנים האחרונות יותר משהיא בתחלה
השלש שנים ראשונות שהרי קטנה היתה כשנמכרה
בתחלה שנים ראשונות וקמ"ל והפדה כשתאל היא
גרעונו לא ימנה עמה לפי מה שהיה שזה בשלש שנים
האחרונות אלא מנרע מפדיונה מהשנים ששמשהו
והיא תחזיר לו מהשנים הנותרות לכל שנה ושנה
ששית הכסף : לעם נכרי • לאיש אחר שאינו
אדוניה : לא ימשול למכרה • אפילו ליעדה לו לאשה :

אִינוֹ חַיִּיב עַד שִׁיעָשָׂה בּוֹ חֲבוֹרָה אֶף עַל גַּב שָׂוֹא
 אֲבִיו אֹז חָמוּ וּלְפִי שֵׁם לֹו דִּין רֹוֹחַ סָמְכוּ לְרוֹחֵה :
 וּמִכָּה אֲבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָה * עוֹנֵשׁ שִׁמְעֻנוּ אֲזַהֲרָה
 מִיָּן חֲלָל אֲרַבְעִים יָכֹוּ לֹא יוֹסִיף וְהָלֹא דְבָרִים קִי
 וְחֵם מִי שֶׁהוּא מֵאֻוֹה לִהְיוֹת הִרִי הוּא מוֹחֵר שֶׁלֹּא
 לִהְיוֹת מִי שֶׁאִינוֹ מֵאֻוֹה לִהְיוֹת אִינוֹ דִּין שֶׁהוּא מוֹחֵר שֶׁלֹּא
 לִהְיוֹת : (טו) וְגוֹנֵב אִישׁ * לֹמֶה נֶאֱמַר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר
 כִּי יִמָּלֵא אִישׁ גּוֹנֵב נֶפֶשׁ אִין לִי אֵלֹא עֲדִים שֶׁל גִּנְבָה
 עֲדִים שֶׁל מְכִירָה מִיָּן חֲלָל וְגוֹנֵב אִישׁ וּמָכְרוּ לְפִי
 שֶׁדִּינוֹ בַּחֲנֹק דִּין מִכָּה אֲבִיו וְעוֹד שֶׁנִּשְׁמָע עָשָׂה מַעֲשֵׂה
 מַחֲיִים סָמְכוּ לִמְכָּה אֲבִיו : וְנִמָּלֵא בִּידּוֹ * הַפֶּסֶע עֲי
 עֲדִים אֹז נִחְגֵּלָה הַבִּירֹור כִּלְיוֹ נִמָּלֵא בִּידּוֹ : מוֹת
 יוֹמָה שְׁהִרִי הוּא מִבְּיֹו לִידִי מִיָּתֶה שֶׁהָקוֹנֶה אוֹתוֹ יַעֲשֶׂה
 מִמֶּנּוּ רִאֲוֹנוּ עוֹנֵשׁ שִׁמְעֻנוּ אֲזַהֲרָה מִיָּן חֲלָל לֹא תִּגְנוֹב :
 (יג) וּמִקָּלֵל אֲבִיו * אִין לִי אֵלֹא בְּחִיִּים לֵאחֶר מִיָּתֶה
 מִיָּן חֲלָל וּמִקָּלֵל מְכַל מִקּוֹם עוֹנֵשׁ שִׁמְעֻנוּ אֲזַהֲרָה מִיָּן
 הַלְמוֹד לֹמֶר אֵלֵהִים לֹא תִקָּלֵל וְנִשְׂאִי בַעֲמֹךְ לֹא תִאֲוֹר
 לֹא תִקָּלֵל חֶרֶם הַלֵּד הִשּׁוּם שֶׁבָּהֶם בְּשִׁלְשֶׁתָן שֶׁהֵם בַּעֲמֹךְ
 אֲחֵה מוֹחֵר עַל קָלְלָתָן אֶף אֲבִיךָ וְאִמְךָ שֶׁהֵם בַּעֲמֹךְ
 אֲחֵה מוֹחֵר עַל קָלְלָתָן מֵה שֶׁהַפְּסִיק בֵּין מִכָּה לְמִקָּלֵל
 בַּפְּסוֹק וְגוֹנֵב אִישׁ לְפִי שֶׁרֹוב הַמְּגוֹנְבִים כִּשְׁמֵה קָטָנִים
 וְחֵם גְּדִלִים בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה אִינֶם מְכִירִים אֲבוֹתֵיהֶם
 וְעַל יְדֵי מְרִיבָה הַדָּבָר מִתְגַּלְגֵּל לִהְיוֹתָם וּלְקָלֵל לְפִיכָּ
 הַמִּצְוֶה בִּינֵיהֶם וְגוֹנֵב אִישׁ וּמָכְרוּ וּסְמֹךְ וּמִקָּלֵל לֹכִי
 יִרְבִּיזוֹן כְּדִי לְסָמֹךְ מְרִיבָה לְמְרִיבָה וְלִיכָּה לְמִימֶר
 לִיכְמוֹב רַחֲמָנָא מִקָּלֵל וְכִ"ס מִכָּה דֵּהֵא אִין עוֹשֵׂיָן
 מִן הַדִּין וְעוֹד שֶׁאִין מִיָּתֶהן שׁוֹה אֵלֹא מִכָּה בַּחֲנֹק
 וּמִקָּלֵל בַּסְקִילָה וְחֵם שִׁמְעֻנוּ שֶׁמִּכָּה אֲבִיו נָדוֹן בַּחֲנֹק
 הֶקֶל וּמִקָּלֵל בַּסְקִילָה לְפִי שֶׁקָּלֵלָה שִׁיכָּה אֲפִילוֹ לִגְבִי
 מַעֲלָה וְכִנּוּד אֵב וְחֵם הוֹקֵשׁ לְכִנּוּד הַקִּבְיָה אֲבָל מִכָּה
 לֹא שִׁיךְ גְּבִי הַקִּבְיָה כְּמוֹ שֶׁשֶׁנּוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּקוֹדֶשִׁין נֶאֱמַר
 מִקָּלֵל אֲבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָה וְנֶאֱמַר אִישׁ אִישׁ כִּי יִקָּלֵל
 אֵלֵהִיו וְגו' הִשּׁוּם הַכְּתוּבָה בִּרְבָּה אֵב וְחֵם לְבִרְכָּה
 הַקִּבְיָה וְהַכְּתוּבָה וְדֵלִי אִי אֶפְסָר וְכֵן הַדִּין מִפְּנֵי
 שֶׁשִׁלְשֶׁתָן שׁוֹפְטִין יָמָה כֹּל הַפֶּרֶשָׁה לֹא זֹו אֶף זֹו וְהִכִּי
 מִפְּרָשִׁין לֹה לֹא זֹו מִכָּה אִישׁ וְחֵם בְּלִבֵּד שִׁיָּה נִהְרָג
 שְׁהִרִי הִרְגוּ מוֹיֵד אֵלֹא אֶף אֲשֶׁר לֹא נָדָה שְׁהִרָג בְּשׁוֹנֵג
 גּוֹלָה וְחֵם יִשְׁנֵנוּ גּוֹלָה הִדָּם חוּץ לְעָרֵי מִקְלָט יִכּוֹל
 לִהְרֹגוּ וְלֹא זֹו אֵלֹא שֶׁהִרְגוּ וְאִינֶם עוֹמְדִין אֲלֵל הַמַּחֲבָה
 שֶׁחִיבִים מִיָּתֶה אֵלֹא אֶף זֹו שֶׁהוּא עַם מִזְבְּחֵי תִּקְחֻנוּ
 לְמוֹת וְלֹא זֹו שֶׁהוּא שְׁהִרְגוּ שֶׁהֵם חִיבִים מִיָּתֶה אֵלֹא אֶף
 זֹו מִכָּה אֲבִיו וְאִמּוֹ בְּלֹא מִיָּתֶה אֵלֹא עֲשֶׂה בִּהֶם חֲבוֹרָה
 חִיבִים מִיָּתֶה וְלֹא זֹו מִכָּה אֲבִיו וְאִמּוֹ שֶׁחִיבִים מִיָּתֶה שְׁהִרִי
 מִ"ם חֻבֵּל בַּחֲבֵרוֹ הוּא אֵלֹא אֶף זֹו גּוֹנֵב נֶפֶשׁ בְּשִׁלָּה חֲבֵל
 בּוֹ כֹּלֵל חִיבִים מִיָּתֶה וְלֹא זֹו לִבֵּד גּוֹנֵב נֶפֶשׁ הוּא מִיָּתֶה
 מִיָּתֶה שְׁהִרִי מְכַל מִקּוֹם שֶׁלֹּא בּוֹ יֵד אֵלֹא אֶף זֹו מִקָּלֵל
 אֲבִיו וְאִמּוֹ שֶׁלֹּא שֶׁלֹּא יֵד בִּהֶם כֹּלֵל חִיבִים מִיָּתֶה : (יח) וְכִי
 יִרְבִּיזוֹן אֲנָשִׁים * אִין לִי אֵלֹא אֲנָשִׁים נָשִׁים מִיָּן הִיָּה רִ"א
 אֹמֶר הוֹאִיל וְנֶאֱמַר מִיָּקִיךָ בַּחוֹרָה סָחֵם וּפֶרֶעַ לֹךְ
 שֶׁכְּמוֹב בֶּאֱחָד מֵהֶם שִׁנְעָשָׂה בּוֹ נָשִׁים כֹּאנָשִׁים פּוֹרֵס
 אִנִּי כֹל הַמִּיקֵין שֶׁבַחְתֹּרָה לַעֲשׂוֹת בִּהֶם נָשִׁים כֹּאנָשִׁים :
 אֹז בֶּאֱגֶרֶף * אֲבָן כְּהִרְגוֹמוֹ בְּכוֹרֵמִיזוֹ וְכֵן מִלִּינוּ בַּחוֹרָה
 כִּהֵנִים אֲלֵל וְחֻלָּה הַאֲבִיבִים בְּלִבְנִים אֹז בְּכוֹרֵמִיזוֹן כְּלוֹמֶר
 שֶׁנּוּ

בִּאֲבָן אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ דֵּלִי סִ"ד אֲנִרְוֹף יֵד מִאִי דִּכְתִּיב
 וְלֹא יָמוּת וְכִי בְּשִׁבְלֵי מִכָּה יֵד הִיָּה לֹו לְמוֹת : (יט) אִם
 יָקוֹם וְהִתְהַלֵּךְ * אֲבָל אִם לֹא קָם וְשִׁתְּהָה בְּמִשְׁכַּב חוּלָה
 זִמְן מְרוֹבֵב וְחֵם בִּאֲוָתוֹ חוּלִי מוֹת יוֹמָה מִכָּה : עַל
 מַשְׁעָתוֹ * מִקְלוֹ כְּמוֹ וְקָה מַשְׁעָתוֹ בִּידִיךְ דְּגִבִּי אֲלִישָׁע
 כְּדָרְךְ הַעוֹמְדִים מַחֲלִיִּים : שֶׁבָּחָו יָתֵן * זִמְן יִשְׁבְּתוּ בְּלֹא
 מִלְּחָמָה כְּמוֹ זֹה שֶׁבַחְתָּ הַבֵּית מִעַם וְרִאֵה לְדָבָר אִם
 יָקוֹם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ : יָתֵן * אֲפִילוֹ נִרְפָּא בְּלֹא מוֹס :
 (כ) וְכִי יִכָּה אִישׁ * אִין לִי אֵלֹא אִישׁ אֲשֶׁה מִיָּן הִיָּה
 ר' יִשְׁמַעֲלֵל אֹמֶר הוֹאִיל וְנֶאֱמַר וְכו' : בְּשָׁבַע * בְּדָבָר
 שֶׁבִּי אֲדָם רְגִילִין לִהְיוֹת בּוֹ אֵת הַעֲבֹד לְהוֹכִיחוֹ לִכְךָ
 הַבֵּית פְּחוּתָה אֲבָל אִם הִכָּהוּ בַּחֲרָב אֲפִילוֹ אִם עֲמַד
 יוֹם אֹז יוֹמִים הַאֲדוֹן חִיב מִיָּתֶה שֶׁאִין זֹה תוֹכְהָה אֵלֹא
 דָּרֶךְ רִנְיָה : וְחֵם תַּחַת יְדוֹ בְּשִׁתְּהוֹ הֵא אִם הִכָּהוּ
 וּמָכְרוּ לֵאחֶר וְחֵם הִרִי זֹה פְּסוֹר * דִּ"א וְחֵם תַּחַת יְדוֹ
 בְּשָׁעָה הַבֹּאֶה שֶׁמִּכָּהוּ שֵׁם עַד שֶׁמַּת אִין זֹה רִידוֹ אֵלֹא
 מִמִּית בִּידִים : (כא) יוֹם אֹז יוֹמִים * יוֹם שֶׁהוּא בִּיּוֹמִים
 שֶׁהוּא מַעֲטָה לַעֲטָה דֵּהֵא לִיכָּה לְמִימֶר יוֹמִים מִמֶּם שֶׁאִם
 מִיּוֹם אֶחָד פְּסוֹר מִשְׁנֵי יוֹמִים לֹא כֹל שָׂקָן וּלְפִי פְּסוֹטוֹ
 אֲזַרְחִיָּה דְקָרָא לְמִימֶר הִכִּי זֹו וְאִין נִרְדִּי לוֹמֶר זֹו כְּמוֹ
 עַל פִּי שֵׁם עֲדִים אֹז שִׁלְשָׁה עֲדִים : כִּי כִסְפוֹ הוּא *
 וְכִידּוֹ לִהְיוֹתוֹ אֶךְ דָּרֶךְ תוֹכְהָה : (כב) וְכִי יִנָּו אֲנָשִׁים *
 לֹמֶה נֶאֱמַר לְפִי שֶׁהוּא אֹמֶר וְכִי יוֹיֵד אִישׁ לֹא שִׁמְעֻנוּ
 אֵלֹא עַל הַמַּחֲכִיין לִהְיוֹת אֵת שׁוֹנָלוֹ וְהִכָּהוּ שֶׁהוּא בְּמִיָּתֶה
 אֲבָל הַמַּחֲכִיין לִהְיוֹת אֵת שׁוֹנָלוֹ וְהִכָּה אֵת אֲזַהֲרָה
 לֹא שִׁמְעֻנוּ חֲלָל וְכִי יִנָּו אֲנָשִׁים וְיֵשׁ דּוֹרְשִׁין אוֹתוֹ בְּמִמּוֹן
 וְהִ"ק לְפִי שֶׁהוּא אֹמֶר וְאִישׁ כִּי יִכָּה כֹּל נֶפֶשׁ אֲדָם
 שׁוֹמֵט אִנִּי אֶף בֵּן שִׁמְעָה יוֹמִים בְּמַשְׁמַע חֲלָל וְכִי יִנָּו אֲנָשִׁים
 אִינוֹ חַיִּיב עַד שִׁיִּהְרֹג בֵּן שֶׁל קִיּוּמָה : אֲשֶׁה הִרָה *
 לֹמֶה נֶאֱמַר שְׁהִרִי כִּשְׁהוּא אֹמֶר וְיִלְאֹו יִלְדֵיהֶם לְמַדְנוּ
 שֶׁהִיא הִרָה אֵלֹא לְלִמְדָךְ שֶׁאִם הִכָּה אֲזַהֲרָה עַל רִאֲשָׁה אֹז
 עַל אֶחָד מֵאֲבָלָיָה אִינוֹ חַיִּיב עַד שִׁיִּהְרֹג בְּמִקּוֹם עוֹבְרָה
 דִּ"א לְחִיבּוֹ אֲפִילוֹ בּוֹלֵד אֶחָד : עוֹנֵשׁ יַעֲשֶׂה * פֶּרֶשׁ י'
 דְּמִי וְלִדּוֹת וְחֵם אֲמִאִי אִינוֹ נִהְרָג עַל וְלִדּוֹת אֵלֹו שֶׁהִרָג
 וְכִ"ס שֶׁמֶם נִפְלִים יִנְיָהוּ אִ"כ חֲקָשִׁי לֹךְ גְּבִי כֹל הוֹרָג
 נֶפֶשׁ אֲמִאִי הוּא נִהְרָג שֶׁמֶם עֲרֶפֶה הִרָג וְחֵם סָמְכִין
 אֲרֻבָּה וְרֻבָּה לֹא עֲרֶפֶה יִנְיָהוּ כְּדֹאמְרִי * פ"ק דְּחֻלִּין
 הִכִּי נָמִי אִית לֹן לְמַסְמֵךְ אֲרֻבָּה וְרֻבָּה דְּנִשִּׁי לֹא
 מִפְּלִיּוֹת יִנְיָהוּ אִי הִכִּי לְחִיבִים מִיָּתֶה גּוֹנֵב הַאֲשָׁה אֵלֹא
 יֵלֵל שֶׁאִינוֹ חַיִּיב עַל שׁוֹם בְּרִיָּה עַד שִׁיָּלֵא לְאִוִּיר הַעוֹלָם
 כְּדוֹמוֹכָה בְּמִסְכַּת עֲרִכִין : כֹּאֲשֶׁר יִשִּׁית עֲלֵיו בַּעַל הַאֲשָׁה *
 אִם יִחַפְּשֶׁר עִמּוֹ וְחֵם לֹא וְנָתַן בְּפִלִּיִּים דּוֹגְמָה בְּלוֹלָה
 בְּשִׁמְן וְחִרְבָּה : (כו) חֲפָשִׁי יִשְׁלַחְנוּ * אִין לֹו לְשַׁדֵּד לִיקָח
 מִמּוֹן תַּחַת שְׁנוֹ עֵינָיו כִּי מֵה יוֹעִיל לֹו שֶׁלֹּא מֵה שֶׁקָּה
 עֲבַד קָנָה רָבּוֹ וְאֲפִילוֹ מִכָּר עֲמָלוֹ עַל מִנַּת שֶׁאִין לְרָבּוֹ
 רַשׁוֹת בּוֹ יִכּוֹל רָבּוֹ לְדַחֲקֵי כְּכֹה דְּבָרִים עַד שִׁתָּן לֹו
 בַּעַל כְּרָחוֹ הַמִּמּוֹן לְפִי * אִין לֹו תִּקָּה אֵלֹא חִירוֹת :
 (כז) יִשְׁלַחְנוּ * לְשׁוֹן שְׁלוֹת כְּמוֹ וְשִׁלְחָה מִבְּיָתוֹ וְחֵם שֶׁלֹּא
 כִּחַב כֹּאֵן הִנֵּם כְּמוֹ לְמַעֲלָה בִּיּוֹאֵל בְּשָׁשׁ לְלִמְדָךְ שִׁתָּן
 לֹו סִפֵּר כִּרְיָחוֹת כְּמוֹ לֵאשְׁמוֹ : תַּחַת שְׁנוֹ * אֲעִי"פ שְׁנוֹס
 קָנוֹ לֹו אִין הַקִּבְיָה חֲפֵץ שִׁשְׁחִיתָנוּ בִּאֲבָרֵינוּ הַלֶּשֶׁת מוֹכִיחַ
 כִּי בִּאֲחֵר הוּא חֲפָשִׁי וְאִם שִׁחַת עֵינוֹ וְאֲחֵר כֹּךְ הַפִּיל
 שֶׁנּוּ

שני לעולם ישלם לו דמי אבר השני • מה שעבד כעני יוצא ברכש אברים היינו מקל וחומר אם מידי שמים קונה עמלו ביסורין כדכתיב יסור יסרני יה ולמה לא נתני מידי אדם לא כ"ש • (בב) וכי יגח שור את איש"ע"כ נוקי אדם באדם מבאן ואילך נוקי שאר בריות באדם • וכי יגח שור את איש • נגיחה שייכת נבי אדם ונגיפה בבהמה לפי שיש לו לאדם מזל ואין השור ממיתו אלא נגחו אבל בהמה אין לה מזל ואין מוראה על חברתה וממיתה • סקול יסקל השור • וא"ת אם תסביר בסקילה מועד לא כ"ש השור יסקל למה לי אלא לא אם לאורת בהם שהוא בסקילה היינו לפי שאינו משלם כופר האמר במועד שמשלם כופר ח"ל השור יסקל וא"ת מאחר ששור חס נהרג כשהרג את הנפש היאך נעשה מועד לשחים או לשלם פשעים אלא י"ל כגון דערק לאגמא בנגיחות ראשונות אינו נמי שמכירין בעל השור ואין מכירין השור ואמרי ליה תורה נגחתי את לך בבקרך כדאיתא בבבא קמא • ולא יאכל את בשרו • ממשמע שנאמר סקול יסקל איני יודע שלא יאכל אלא לומר לך אע"פ שסתם נבלה מותרת לכלבים זו אסורה • ובעל השור נקי • כל זמן שלא הועד בו • (בב) וגם בעליו יומת • לפי הפשט דין מיתה עליו שהרי יודע היה שהיה שורו נגחן והוא לא נזהר לשמרו • (ל) אם כופר יושע עליו • שהיורשים רוצים ליקח כופר מהריגת אביהם • ככל אשר יושע עליו • מאחר שלא הרגו בידים ב"ד רשאיין לשום עליו כופר האילו והיורשים מתרצים בדבר • אם כופר • אינו מן הנמנין חובה כמו שפי' גבי ואם מוצת אביהם • (לא) או בן יגח או בת • הזכיר בפרשה זו בן או בת איש ואשה מה שלא פרט לך בשאר פרשיות ללמדך שחם יאמר בעל השור אשה זו יאלמתי יותר מדי הבן והבת לא שמרם אביהם כמשפט אין בדבריו כלום ולכך פרטם הכתוב • ד"ל בן חורין הוא חלוק בין גדול לקטן אבל בעבד ואמה אינו חייב רק בגדולים • (לב) אם עבד יגח השור • במועד דאי בתם נמא כח עבד חמור מכה בן חורין • כסף שלשים שקלים • כפי ערך נקבה מכה עשרים שנה עד בת ששים לעבד ואשה כי הדדי יניסו דגמר לה לה מאשה • והשור יסקל • פן ימיה בן חורין מאחר שהתחיל ליגח ולפי שרגילותו של עבד להיות מזוי בין בהמות לשמרן וליתן להם חילתן ופעמים שממיתים אותו ואחי לאנטיי זה אומר כך וכך היה שום עבדי וזה יאמר לא היה שום רק כך וכך לך נתן בנתינתן קצבה שלשים שקלים אבל בן חורין מלחא דלא שכיחא היא • (לג) וכי יפתח איש בור • שכונו גמר מימים רבים או אפילו כי יכרה איש בור ולא כסהו לערב לפי שרואה לשוב למחר למלאכתו לחפור בבור • ולא יכסנו • הא אם כסהו ספור ודוקא כראוי וכמה כראוי כדי שחיה עגלה טעונה אברים מהלכת עליו כדאיתא בירושלמי פרק חזקת הבתים אין עושין חלל תחת ר"ה אלא אם כן שחיה עגלה טעונה אברים מהלכת עליו • ונפל שמה שור • ולא אדם משום דאדם בר דעת הוא ואיבעי לעיוני ומיזל ואיהו דאפסיד אנפשיה חמור ולא כלים דאין דרך כלים לעטפל בלא במירת אדם

וכיון שלא שגרם איהו דאפסדיהו • ד"ל שור או חמת הוא הדין לשאר בהמות אלא שאלו דרכן לילך בלא מנהיג • (לד) בעל הבור • בעל כרחך בעל התקלה ואי אפשר לומר בעל הבור ממש שהרי לא פשע כלום • והמת יהיה לו • לפי הפשט כיון שהוא משלם כל דמו דין הוא שיהא המת למזיק • (לה) ומכרו את השור החי • היינו כשהזיק חזן מרשות בעליו אבל אם הזיק ברשות בעליו פטור יכול לומר מזיק לניזק חורך ברשותי מאי בעי • וחזו את כספו וגם את המת • לפי שהיה חס ואין דרכו להזיק לא היה לבעל שלו להזהר בו ולא פשע ומזל דתרוייהו גרים לפי שניהם שוים בהזיק • (לו) ולא ישמרו • הלא דברים ק"ו ומה אם כששמרו ויצא הזיק חייב של שלא שמרו לכ"ש ומח"ל ולא ישמרו אלא הסיף הכתוב עוד שמירה אחת על שמירתו וזו היא נשיכה • ד"ל ללמדך שאין עושין מן הדין • ד"ל ולא ישמרו בעליו להביא שומר חס • (לז) כי יגטב איש אף הטובה והמוכר בכלל היו כדכתיב אם ימאץ הגבג וגו' ונאמרם פ' זו להוציא מהכלל לחייבו בחשומי ד' וה' • וטבתו או מכרו • אם הטובה חייב המוכר לכ"ש אלא א"כ ענשת מן הדין לכך נאמר ומכרו ללמדך שאין עושין מן הדין • וטבתו או מכרו • מה טביחה שאינה חוזרת אף מבירה שאינה חוזרת • חמשה בקר וגו' וד' לאן וגו' • לפי שהגבג זולו עממו בשה יותר מבשור שהרי נטלו על כתפו כשגבגו ועוד שלא עשה בו מלאכה כבשור הקל הכתוב בחשומי יותר מבשור • ד"ל דין הוא בנזכר שור שישלם יותר מגובג שה שחם לא היה למד בגובה לא היה יכול לנגוב בהמה גדולה כל כך אבל גובג שה יש פתחון פה עליו לומר איני יכול איני רגיל באומות גבגה ודיו בארבע זאן • ד"ל דין הוא בנזכר שור שישלם חתמו תשלומין יתרים יותר מגובג זאן לפי שהזיק לבעל השור שהיה חורש בו מה שאין כן בזאן • תחת השור תחת השה • שנאן הכתוב לומר לך שאין דין ד' וה' מהם אלא בשור ובשה בלבד •

כב (א) אם במהרת ימאץ הגבג • כמו שפרש"י שנמאץ במקום הפרצה מוחזק בגובה • אין לו דמים • כי יודע הוא שחם ימאצו בעל המזון ישים נפשו בכפו להזיל ממנו בשעת חימום • (ב) אם זרחה השמש עליו • שיהא מן המהרת לאויר השולס למקום זריחת השמש • דמים לו • יש לו לגבג על ההורגו חביעת חשומי שפיכות דמים מאחר שלא נמאץ מוחזק במהרת ענמה שהרי לא הותר להרגו רק בשעת חימום כגון במהרת • שלם ישלם • חשומי ד' וה' • חיים שנים ישלם • לרבות החיה • (ד) כי יבער איש שדה או כרם • לשון ציבור וכליון כמו ואחיה חבצר הדם הקיץ ובערתי את בית ירבעם כאשר יבער הגלגל עד חמו שמבצר השדה והכרם מן התבואה שבתוכו ומשחיתה • מיטב שדה • פרש"י ללמדך הכתוב שהנזקין שמיין להם בעדית היינו טעמא דאדם רואה בקב שלו יותר מקבים של חצרו ועוד שהרי שלו מזומן לו ועוד כדי להזכירו שלא להזיק את חברו אבל גבי מלה ולוח אינו מתכוין להזיקו אלא מתוך דחק אינו משלם

משלם לו דין אם ישלם זכורית וכדי שלא יעשול דלת בפני עניים לאין חקנו חכמים לישלם בינונית וכתובת אשה בזכורית דלא אפסדים מידי: מיטב שדכו. מה שהיה ראוי שדכו וכדמו לבא לידי מיטב אם הניחחו הבהמה מתחלה. ישלם המזיק לניזק בעת הקציר או בעת הבציר שאילו לא היה נשחח היה גדל ומטיב: (ו) כסף או כלים לשמור. פרש"י: זו בשומר חנם שהרי אין דרך לשלול שכן על שמירת כסף וכלים לפי שאינו סורה בשמירתם אלא מניחם במקום המשתמר כשאר חפציו לפי. נגנבו או אבדו פטור: וגונב מבית האיש. מקרא זה בא לפטור את הגונב אחר הגנב: ישלם שנים. דכיון דטוען טענת גנב הרי הוא הודה שמי שלקחו גנב הוא לפי. משלם כדון גנב: ישלם שנים לרעהו. וכמוז אחר אומר ושלם אחרו בראשו וחמשיתו יוסף עליו כ'ילד יתקיימו שני כתובים הללו אלא כל המשלם קרן משלם חומש ושאינו משלם קרן פטור מן החומש: (ז) ונקרב בעל הבית. לשבועה מדכתיב אם לא שלח ידו במלאכת אבל אין לומר ונקרב לדון דהיכי תפרש ונקרב לדון אם לא שלח אבל אם שלח לא יעשה דין וכל שכן שצריך לשעוה דין: במלאכת רעהו. לשון קני ונכסים כמו לרגל המלאכה: (ח) חמור או שור או שה. פרשה זו בשומר שכן שאין דרך לשומרן אלא בשכר לפי שיש סורה בשמירתן להוציאן ולהביאן להאכילן ולהשקותן וכשהפקידן על מנה לשמרן מגנבים וזאבים הפקידם אלו: ומת. מעצמו: או נכצר. על ידי חיות כמו ולא שבר את החמור: או נשבה. ע"י ליסעים כל אלו אוספין שאם לא כן היה לו לומר וגונב כמו למעלה: אין רואה. קאי אנשבה לעיל בפרשת שומר חנם לא שייך למכתב אין רואה דפשיטא לן דאין דרך גנבה אלא בסתר: (י) שבועה ה' תהיה בין שניהם. שמעה באונם כיון שאין רואה הא אם יש רואה כלומר שנשבה במקום שרבים מזויין שם נריך לשלם דאין מהימן בשבועה דאם כדבריו היו לו עדים: בין שניהם. להוציא את שכנגדו חשוד לשבועה: אם לא שלח ידו. אך מתה באונם: ואם גנב יגנב מעמו ישלם. דכיון שיש לו שכן על שמירתו היה לו להזהר בו: (יב) אם טרוף יטרף יביאחו עדי. את השאר שומאח מן הסרפה יביאחו להיות לו לעד שנסרפה ונאנסה ממנו ומצינו סגנון זה שהרועים דרכם לדחוק עצמם עד שימנאו מעט מן הסרפה להביא לפני בעלים ופטורים וכן כתוב בהושע*) כאשר יציל הרועה מפי הארי ומפי הדוב שמי כרעים או בלל אהן וגו' שיש לחמוה מה יש לרועה להציל כל כך דבר מועט אלא ודאי בשביל כך הוא: (יג) וכי ישאל איש וגו'. בעליו של הבהמה היינו המשאיל: שלם ישלם. השואל כששבר או מת לפי שכל ההגאה שלו חייב הוא באונסיה דיכול המשאיל לסעון על השואל שהכביר על בהמתו: (יד) אם בעליו. אבל אם בעליו של בהמה עם השואל בשעת מיתה לא ישלם שום דבר לפי שראה שנהג עמה כראוי: אם שכיר הוא. לפי הפסק אם בעל הבהמה שכיר הוא לשואל ונשברה הבהמה או מתה בפשיעת השואל לא יסמר השואל בשביל שבעל הבהמה עמו שהרי

הוא בא בשכרו ולעצמו הוא סורה ואינו משועבד לשואל: (טו) וכי יפחה איש. לאחר שהשלים לדבר על גנבת ממון התחיל לדבר על גנבת הגב הוא המפתח: אשר לא אורשה. הא אם אורסה חייב שקילה: מהור ימהרנה לו. בעל כרחו כדי שלא יכלימנה איש אחר אם יקחהו ויזכיר לה גנותה והיא היתה נערה ולא ידעה להשמר מפחיתו אלא שיכול להוציאה בגס מאחר שהנרצות לו: (טז) אם מאן ימאן אביה לחתה לו. אין לי אלא אביה היא עצמה מנין ח"ל מאן ימאן מ"מ: כמהר הבתולות. המבוארות במקום אחר הם אנוסות מה להלן חמשים אף כאלו חמשים ומה כאלו שקלים דכתיב יסקל אף להלן במאנס שקלים: (יז) מכשפה לא תחיה. סמכה אבי יפחה לפי שהמחאויס מחשבתם הרעה יבקשו דרך כשפים למלאת תאוותם: לא תחיה. כתרונמו לא תחי והמתרנס לא תחי טועה מדלל קריין לא תחיה אלא לא תחיה סתם לך מיהתה ללמדך כל הקודם לפגוע בה ובה שאם חשקה אוחה עד שחטמוד בדיון חטטה מכשפות להנצל: (יח) כל שבט עם בהמה. אחר שהזכיר פטוי נערה שאין לה דעת הזכיר בהמה שאין לה פה לנעוץ. מות יומת. בסקילה רובע כרבע שכתוב בהן בפרשת קדושים דמיהם כס: (יט) זנב לאלהים. לפי הפסע אינו מדבר על ישראל שהרי כבר הזהירו בדבור לא ישים לך הא אינו מדבר אל על הגר המזכר אחריו גם נשבילו נאמר כל שוכב עם בהמה כי כן מנהג ארמאי: בלתי לה' לבדו. מלמד שאם היה זנב להקציה ולא להים אחרים כנו הכותים שכתוב בהם את ה' היו יראים ואח אלהיהם היו עובדים מאחר שהוא עובד בשותפות יחרם לך נאמר לבדו: (כ) וגר לא תונה. סמכו לזנב לומר לך אעפ"י שאני קץ בעבדות כוכבים אובה אני את הגר שפירש ממנה: לא תלחצו. לעשות מלאכתך ולפי שאינם יודעין בעניני הארץ דבר קל הוא להוועם הזהיר עליהם הכתוב: (כא) כל אלמנה ויתום. שום אלמנה ויתום דוגמא לא חטטה כל מלאכה: וכל חמונה. הזכיר הגר שאין לו כח ואחר כך הזכיר היתום והאלמנה שהם ישראלים שאין להם כח: לא חטונו. מזהו וז' כחובה בלשון רבים מה שאין כן בכל הדינין הכתובים בפרשה זו לפי שכולם פובעים גם אפילו אותם שאינם מקניינים שהרי רואין הם עלבונם ושוחקים ואינן מוחין וכן הזכיר העושה בלשון רבים וחרה אפי ורגנתי אתכם וגו': (כב) אם ענה חטנה אחרו. פרש"י: גסם ולא הזכיר שונשו כשישחקו העני אבל והיה אש יעקב אלא שמוע אשמע והיו נביכס וגו': כי אם נעוק ויעק. דילמא שמא הוא ראוי ויעק אלי שמוע אשמע: נעוק יעק. על היתום הוא מדבר שדרכו להיות קטן ואינו בן דעת להראות עלבונם כמו האלמנה אך דין האלמנה כן: שמוע אשמע נעקחו. שהרי מן הדין לוקה המענה: נשיכס אלמנות ונביכס יתומים. מדה כנגד מדה: (כד) אם כסף. הזכיר כאן מזהו וז' לפי שעניים וגר ויתום ואלמנה שוים בה: לא תחיה לו כטשה. י"מ לשון שכתה כמו כי נשני אלהים פירוש לא תהיה לו כמו שפשה הוא הלוואתו ושכתה זמן ארוך כדי לדמוק

מוכרין אותה לנן דעת המשמרה ואוכלה בבית פן יכשלו בה רבים אם ימחה בשדה ולפי שהזכיר שור ואין שהן מותרין באכילה הזוהר על בשר הערף שהיא יאכלנו טעמי מחמת עינו : לבלב השליטון אותו . הלמ"ד כחמ"ח משמע בכלל המנוהר דבר הכתוב הוא שומר העדר היינו לפי פשוטו ואינו מופסד כאשר שהוא לשון זכר :

כג (א) לא תשא שמע שוא . על פיד דוגמא וכל אשא את שמותם על שפתי פירוש אל תוציא מפיך דבר שקר : אל תשא ידך עם רשע . וכל שכן אני מזהירך שלא תעטרף עם רשע בעדות שקר ותחמס : (ב) ולא תענה על ריב . אפילו אם אתה חרף בעיניך להראות טעם לנמות הדין ותבדוק חיק מריפון כמור לירד לשומק הדין הכתוב מזהירך שלא תענה אותו טעם לנמות : אחרי רבים להפסות . אלא לרד שיגמר הדין אחר הרוב : (ג) ודל לא תהדר . סמכו כאן אחר לא תענה להזהירך שלא תעזוב לעזור את הדל בבית דין : (ד) השב חשיבנו לו . כמה פעמים אתה מנוהר להשיב לו : (ה) וחדלת מעזוב לו . חדל לך והשמך כך מהיחך עוזבו רובך תחת משאו אך עזוב תעזוב עמו כהרגומו משבך תשנוק מה דלכלך עלוהי וחפרק עמיה פ' זה ברמז בפרש"י בפרשת ראה נבי מסית : תעזוב עמו . כדאיתא בבבא מציעא שלא יהא בעל החמור בולק ויושב לו ואומר הואיל ועליך המנוהר אם רצית לפרוק פרוק לכך נאמר עמו אם הוא מניחו הדעות בידך להניחו . עמו אי אפשר לפרוק משאוי בהמה אלא בשני בני אדם זה פורק מזה זה וזה פורק מזה זה : (ו) לא תפס משפט אביון בדיון . כדי לחייבו בדיון . זה אזהרה לדיון אף על פי שלא הזכירו דוגמא לפני ה' אלהיך תאכלנו דגבי כבוד שאינו רק לכהן למעלה הזכיר שלא יפסו לטובתו של עני מחמת רחמנות וכאן הוא מזהירו שלא יפסו לחובה : (ז) ונקי וזדיק . נקי מי שהוא נקי מעון וזדיק שיצא זדיק מן הדין כמי שטעם עבירה בלא עדים ובלא ההראה ונזדקק בדיון : (ח) ושחד לא תקח . אפילו לעשות דין אמת מיהו שכן ציטונו מותר לקחת משני הצדדי דיוני ובפניהם כמו שהיה עושה קרנא : ושחד לא תקח . סמכו כאן כי מהנה הוא שהעשיר נותן לדיון שחד להסות דין שגבדו : וישלף דברי זדיקים . וישנה טענת הצדיקים והזכאין בדיון להפסד לחובה : (ט) וגר לא תלחץ . להסות דיונו ולמעלה הזכיר עליו אפילו שלא בשעת הדין סמכו כאן לפי שאין לו גואלים וקל וטח הוא ללחץ ולעשותו בדיון : (י) שש שנים . סמכו כאן בשביל ואלכו אביוני עמך : (יא) וטעמיה שלא תלקם בה לעמך שום פרי : ואכלו אביוני עמך . וכתוב אחר אומר לך ולעבדך ולאמך ולשכירך ולחושבך כיצד יתקיימו שני מקראות הללו אלא כשהפירות מרובין הכל . אוכלין וכשהן מעטין לך ולעבדך ולאמך ולשכירך ולחושבך . ד"ה עד שלא הגיע זמן הכיפור עוד מבערים אותם עניים* ולא עשירים : (יב) שש ימים . סמכו כאן בשביל ויפסד בן אמך והגר שהוא עני ושכיר שלך : וביום השביעי תשבות .

אוחו ולקחת ממנו רבית : לא תשימון עליו נשך . להרחיבו לו זמן חמש בשם : לא תשימון בל' רבים שהלוח והמלוה והעורב והעדים עוברים על לוא לא תשימון : (כד) אם תבול תחבול . ע"י שליח ב"ד כדכתיב בחוק העמוד וגו' אבל אתה לא תבול לביתו לעבדו עבדו וכו' לא תהיה לו כנוסה : תשיבנו לו . וא"ת א"כ לא יפסד הלוח חובו בעוד שהמלוה מחזיר לו שמלחו אלא יל' דלא מיירי אלא בשגלו שליח ב"ד שלא בשעת הלואה ונתנו למלוה ואינו מנוהר להחזירו ללוח רק שלשים יום שכן הוא זמנו של ב"ד ואחר הזמן הוא מורשה למוכרו : תשיבנו לו . קאי אל הכבול שהוא לשון זכר : (כו) כי היא כבולה לבדה . והיא שמלחו טפלה לעזרו אז אני מזהירך להשיב לו אבל אם יש לו אחרת איך מוזכר אחר שאמר שלמה רשך שהוא לשון נקבה חזר ואמר כי היא כבולה לבדה כבולה משמע כבולה שמחככה בו בלילה : והיא כי ינעק אלי . להפסל בשבילך שאם לא תחזרה לו תשכנו שמה היה מה בקרה ושומעתי תפלוה ואלשם לך הגמול כי חנון אני . ד"ה ושומעתי כי חנון אני אע"פ שאין כח הסברה נותן שיהא עליך להחזיר לו המשכון שהרי הלויים עליו מעותך ובעל חוב קונה משכון מ"מ אשמע לו כי חנון אני ונכמרו רחמי עליו על שינעק לפיך והיית אכזרי ולא תחת עליו לך נאמר כאן כי חנון אני אבל למעלה גבי יתום ולאמנה אין לרדך לכתוב כי חנון אני מאחר שאתה מענה אותו דין הוא שאשמע צעקהם : (כז) אלהים לא תקלל . סמכו כאן לפי שמה יעבור המלוה ולא ישיב הכבול ויבא העני מרוב צערו בלילה ויקלל הדין שדן לחבול שמלחו והדין כדן עשה ולא פסע בדבר : ובשם שגמול לא תאור . למה נאמר אם להזהיר שלא לקלל הדין הרי כבר אמר אלא סמס כשיא היינו עשיר ומלוה לאהריו וסמוך הוא לאס הכבול תחבול שלמה רשך והזהירו הכתוב שלא לקלל העשיר אם תבול שהרי מהנהו מנכסיו : (כח) מלאךך . תרומת תבואתך כמו פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע : ודמך . דבר הלך בהדומות כמו חירוש ויזהר על שם שזיבן עיפות עיפות בעין דמע מן הגת גבי תרומה שייך לשון משקה כדכתיב כל חלב יזהר וכל חלב חירוש ולא כתיב כל חלב וית וכל חלב עגבים אבל בצבורים שהפרי בא כמות שהוא גדל לא שייך בכו לשון משקה : לא תאחר . לעשות חלקי מאחר לשך אלא הראשית תחן לי ואחר כך לעמך כדכתיב ראשית בכורי אדמתך ראשית עריסותיכם . ד"ה לא תאחר מה שאתה חייב אפי' אתה עני פי' מזה וז' הרי הוא במקום ראשית דגן חירושך ויזהרך לפי' סמך לו בכור בניך תחן לי כי הוא ראשית אותו בכור בניך וגו' ולא מן המאחר כמו שאני אומר לך במלאךך ודמך כן תעשה לשורך לנאך לתת לי הכבוד ומ"מ אל תמחר להקריבו רק לאחר שבעה ימים ממקום הסנופת שיא שכן זמן ספרת עמאלה עוד שמה נפל הוא : (כ"א) ובשר בשרם טרפה . לפי שיהא קשה מן הבהמה שיש בה ארס הדורס ואינה מסמאה ומניחין אותה בשדה הזכיר עליה הכתוב מה שאין כן בבהמה לפי'

(*) דבריו צ"ע ובכל הדפוסים המה משוברים . ולפי ס' פ' כהן צ"ל עד ש' הגיע זמן הכיפור עוד אוכלים עניים ומשגיגים זמן הכיפור אוכלים העניים ולא העשירים :

ושי ששניית נקראת שבת סד"א אין צורך לשמור שבת אחרת קמ"ל וזיום השניית השבות: (ג) ובכל אשר אמרתי אליכם - מכל מה שהזהרתי אתכם בשבחות של אשר השנים תשמרו בשבחות של שניעות - ד"א לא בשביתת שור וחמור וכן אמה בלבד אני מזהירך - אלא אף בכל דבר שצריך שביחה אני מזהירך כגון כלים - ד"א ובכל אשר אמרתי אליכם מיום שנתנו עשרת הדברות עד עכשו תשמרו חסיו מהרים חוזר וכולל כל הזהירות דוגמא ארוך אשר לא יקיים וגו' - ד"א הזהרה לכל מצות עשה כמו שפרש"י מאלו אמרו בכל התלמוד עשה דוחה לא תעשה שהרי בכלל עשה יש לא תעשה עמו דתשמרו הוי לא תעשה - ד"א ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו לא קאי הוא אלא אלא תעשה דאי קאי הוא אעשה א"כ כל מצות עשה ישן בכלל לא תעשה כדאמרין כל מקום שנאמר בו השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה והיכן ימלא עשה לבדו בלא לאו: (ו) ואלהים אחרים - סמכו כאן לומר בכל אשר אמרתי אליכם יש לכם להזהיר אבל לא בשם אלהים אחרים: (יד) שלש רגלים - אין אהה צריך לטרוח בעבודתי וליבטל בשבילה רק נ' פעמים בשנה ומה לך אלא אלהים אחרים: תחוג לי - לשמי שבשלתם אתם שמח: (טו) את חג המצות - על שם יציאת מצרים לחירות: (טז) חג הקציר - ומן שמחה כדכתיב שמחו לפניך כשמחת בקציר כאשר יגילו בחלקם שלל: וחג האסיף - כשארס אוסף כל פירותיו אז הוא שמח וכשתעשו השמחה אחר מצותי הרי החג לשמי: שבעת ימים תאכל מצות - חזר להזהיר בשבילו למועד חדש האביב ללמד שצריך לקבוע חג המצות בחדש שיהא ראוי להקריב בו מנחת אביב שעורים ובשביל שלא יראו פני ריקס: ולא יראו פני ריקס - הם פני הזכרים העולים לרגל הגוראים על שם וביניהם שרי: אשר תזרע - אהה הזרע בשדה האדון על כן תעלה אהה הראשית למס הארץ והקצ"ה האדון נותנה לעבדיו: בליל השנה - וחכמם שנה אחרת: שלש פעמים - אהדריה קרא בשביל יראה כל זכורך: (יח) ולא ילין חלב חגי - אמורי הפסח: עד בקר - כדין גופו של פסח שנאמר זו ולא תחירו ממנו עד בקר: חגי - קרנני דוגמא אסרו חג בעבודתם למעלה בפרשת בא הזהיר בפסח מצרים וכן הזהיר בפסח דורות: (יט) ראשית בכורי - למה נאמר לפי שנאמר ולקחת מראשית כל פרי האדמה אין לי אלא פרי משקין מנין ח"ל תביא מכל מקום ומה הפרש בין אלו לאלו אלו מניאין וקורין ואלו מביאין ואין קורין הזכירו אחר לא תשחם על-חמץ שהרי מפסח יתחילו הבכורים: לא תבשל גדי בחלב אמו - לפי שברגל אוחלין הרבה בהמות הזהיר בפרשת רגלים שלא לבשל ושלא לאכול גדי בחלב אמו: (כ) הנה אנכי שולח מלאך לפניך - כל זמן שאחם עושים רצוני אני מהלך לפניכם בעמוד ענן אבל כשתשובו מאחרי אין אני משלח אלא מלאך - ד"א הנה אנכי שולח מלאך נביא ושלוח ועל יהושע נאמר וליכא למימר מלאך ממש שהרי הקב"ה לא אמר לשלוח מלאך עד ששעו העגל ואף על פי כן לא

קבלוהו: (כא) כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבנו - אף כי שמי בקרבנו לא ישא לפשעכם דוגמא וסלחת לעויו כי רב הוא כי מנשה הבכור כי מלאו מחשבי ארץ כי שמי בקרבנו רשאי הוא לאמר אני ה' הוא מעשרון ששמו כשם רבו ה' אך נקרא ה' הקטן וכן יסד הפייט בפומון אל נא שאומרים בארץ אשכנז בראש השנה: (כב) כי אם שמוע תשמע - שהרי שלוחו הוא ועבדו דמלכא מלכא: ואינתי את אויבך - בשאר עממים הכתוב מדבר אבל החזי והאמורי נאמר בהם כאן והכחדתיו ובמקום אחר הוא אומר לא תחיה כל נשמה: (כג) כי ילך - שהרי ילך: והביאך אל האמורי ואל החזי וגו' - לא חס להזכיר הקטן שבכולם הוא הגרנשי: (כד) לא תשתחוו - למעלה הזהיר על עבודת כוכבים שלך וכן על עבודת כוכבים של אחרים: (כה) וברך את לחמד ואת מימיו - ברכה חסא מצויה בהם כל מיני מאכל קרויין לחם וכל מיני משקין קרוים מים כדכתיב לחמי ומימי והכתוב משיב לכן אשוב ולקחתי דגני בעתו ותירוצו במועדו היה לו לומר מימי: והסירותי מחלה מקרבך - שמהא בריא כי מה יועיל מאכל לחולה שאינו יכול לאכול: (כו) את מספר ימיך אמלא - שחיה זמן ומלא ימים ועל הרשעים הוא אומר וסגור רשעים הקצוריה: (כז) את אימתי - כמו ששאלת תפול עליהם אימתי ופחד: כל העם אשר חבא בהם - אפילו אינה משבחה עממים וסופו מוכיח לא ישבו בארץ פן יתאילו ואלו בשנעה עממים כתיב לא תחיה כל נשמה: (כח) ושלחתי את הנרעה - פרש"י מין שרץ והיא לא עברה את הירדן ומה שכתוב וגרשה את חמיו ואת הכנעני וגו' אמר' במסכת סוטה ריש לקיש אמר על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה רב פפא אמר שחי לרעות היו חזא דמרה וחדא דיהושע דמשה לא עברה ודיהושע עברה ולפי הפסח משל הוא לא נחשב ולא בקשז אני מגרשה אלא בדבר קל: (לא) ושיי את גבולך מים סוף ועד ים פלשתים - מים סוף שמהחלת במזרח איז ועד ים פלשתים שבמערב כדכתיב ארם מקדם ופלשתים מאחור: וממדבר - שבדרום שהלג בו ישראל ארבעים שנה: ועד הנהר - הוא פרת שבגפון יש אומרים מושב שנים תזרע עד כי יהיה לך למוקש נאמר בסוף ארבעים יום האחרונים ומה שכתוב בפרשת חסא הנה מלאכי ילך לפניך ושלחתי לפניך מלאך ושמור לך עד בחלב אמו נאמרה בסוף ארבעים יום ראשונים וכן בסוף ימים אחרונים כשנחנצה מכל וכל רצה לסיים דבריו בענין שמשה ורגלים אזהרת בשל בשר בחלב שליחות מלאך וביאח הארץ כמו שעשה במ' יום ראשונים אלא שמכאן ולהלן הפרשיות מסורסות:

כד (א) ואל משה אמר - פרשה זו עד את כל דברי ה' נאמר ביום רביעי לחדש סיון כמו שפרש"י בפרשת יתרו ולפי פשוטו ואל משה אמר מלאך אחד אבל המקרא חסר ורבים כמוהו: (ג) ויבא משה - מן ההר בתוך מחנה ישראל וישאר להם את כל דברי ה' מזהם ראיתם ע"כ וישכם בבקר לא ויאללו וישחו היה ביום חמשי לחדש סיון כמו שפי' בפרשת

כמו שמפרש וסולך • דבר אחר אף על פי שהקב"ה פני שכינה כדכתיב ויחזו את האלהים לא חזקו אלא ויאכלו וישתו • ויחזו את האלהים • אמר רבי נתנאל מלמד שהביאו לבס ועמדו על רגליהם וזנו עיניהם מן השכינה • ויאכלו וישתו • כדרך כורתי ברית שירדו שמחים מן ההר ואכלו זבחי שלמים שנבחו נעריהם ולכבודו של משה נכתב מקרא זה שהם הולכין לאכול ולשתות אף על פי שנהנו מזיו שכינה ומשה היה שם ארבעים יום וארבעים לילה בלא אכילה ושתיה כמו שפירש לאלתר • ויאכלו • את השלמים אכלו והעולות הקריבו כדכתיב ויעלו עולות ויזבחו שלמים לה' פרים • (יג) ויהושע משרתו • ישב לו בתחתית ההר עד דלת משה ויום יום זמן מן המן • (יד) ואל הזקנים • הם שראו את אלהי ישראל • אמר • כבר • שבו לנו • לי וליהושע • בזה • בתוך המהם שהרי יהושע נחקר אל ההר יותר מאשרן וחזר ובעשים מוקדי ישראל ולכן לא ידע מעשה העגל • מי • בעל דברים • הוא הרוץ להוציא מחברו שהמחזיק לעולם הוא שותק • (טו) ויום העני • וכבר כסה בששה לחדש • (טז) וישכון כבוד ה' • וכבר שכן הכבוד כדכתיב וירד ה' על הר סיני וכתיב ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים • (יז) ויעל אל ההר • אל ראש ההר ומיד נאמרה פרשת בהר שמספר בדיני הארץ כדי להמשיך לבס שבספר קבלת התורה • יירשו הארץ • ארבעים יום וארבעים לילה • מעלות השחר שבעה בסיון עד עלות השחר של שבעה עשר בתמוז •

שלימא סדרא דפרשת משפטים

פרשת תרומה

בה (ב) ויקחו לי תרומה • י"מ שפרשה זו נאמרה בתוך המ' יום האמורין למעלה בסמוך שעלה משה בהר לקבל הלוחות ושאר התורה וזה לו הקב"ה שיעשה משכן ובתוכו ארון ובתוך הארון הניח הלוחות • חקקו את תרומתי • פרש"י שהתנדבו י"ג דברים האמורים בענין ואלו הם זהב וכסף ונחשת הכלת וארגמן תולעת שני ושש ועוים אילים תחשים שטים שמן סמים והבשמים הם בכלל השמן הואיל ואינם בעין והנשיאים הביאו את האבנים • (ד) ועוים • פרש"י נואה של עוים לכך חרגס אונקלוס ומעיו וכו' לפיכך מועת המחרגס ומעיו • (ה) ועזי שטים • במדבר כה יערים שגדלים בזה • אותם עוים והלך ונאה היה והדברים נראים שקל היה מאד שהרי מ"ח קרשים אדניהם ונריהם וכל עמודי החצר ואדניהם ותשע עמודי המשכן ואדניהם ויחדותם הכל מושקף שמונה בקר שנחתו לבני מררי כמפורש בפרשת במדבר ושם ואף על פי שהקרשים היו קורות גדולות בני עשר אמות ורחבן אמה וחצי ועבידן אמה אלא ודאי עץ חסוד וקל הוא מאד • (ו) שמן למאור • כל עיני הפרשה מתקוני הבנין שאין דרך למלך לבא אל ביתו עד שיתקנו בו אורה ומאורות שמן עממו יקחו לנורך המשחה לקדש

בפרשת יחזו • (ד) ושמים עשרה מזבחה • כדכתיב והנבלת את העם סביב ג' שבטים צמורה וג' בדרום וג' במערב וג' בצפון כסדר שהיו במדבר שריון סביבות המשכן וי"א ה"ב אבנים הציב צמורה להעיד שכולם נחלצו בקיום ודומא זו מצינו שעשה אליהו בהר הכרמל ויקחו שמים עשרה אבנים למספר בני ישראל • (ה) נערי בני ישראל • הם הבחורים כדי לחנכם במצות • ויעלו עולות • לקיים מה שנאמר חעבדון את האלהים על ההר הזה • (ו) וישם באגנות • פרש"י מכאן למדו רבותינו שנגמרו אבותינו לבדית מילה וסבילה והרצאת דמים והא דאמרינן ביבמות פרק הסוף אבותינו מלו ולא עבלו ז"ל אבותינו דהתם היינו אברהם יצחק ויעקב • זרק על המזבח • קודם שקרא להם הדברים ולאחר שקרא להם זרק חצי הדם האחר על העם • (ז) ויקח ספר הדבר • אין מוקדם ומאוחר בתורה הם התוכחות כדאיתא במכילתא ר' ישמעאל אומר בתחלת הענין מהו אומר ושבתה הארץ וגו' שמטין ויובלות זרבות וקללות ובסוף הענין מהו אומר אלה החוקים והמשפטים והתורות אמרו מקבלין אנו עלינו כיון שראה שקבלו עליהם נטל את הדם וזרק על העם שנאמר ויקח משה את הדם ויזרוק על העם אמר להם הרי אתם תפושים קשורים ועגובים מחר בואו וקבלו עליכם כל המצות • נעשה ונשמע • נעשה מה שכתוב כאן ועוד נשמע אם ירצה לזווג יותר הנה דם הצרית שנחלקק לשני חלקין שכן דרך כורתי ברית שנאמר העגל אשר כרתו לשנים ויעבדו בין חבריו ומה שלא כרת ברית בין חברי הבהמה כמו שצינו בני אברהם אבינו היינו טעמא להודיעם שיהרע מהם בדם אם לא יקיימו ההגלי וכן הוא אומר והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברים • (י) ויראו את אלהי ישראל • במראה ונבואה • כמעשה לבנת הספיר • יש ספיר שחור וזה ספיר כעין לבן והוא כעת חכלת בלוי' בלע"ז ולפי שאין ספיר ניכר לכל אדם חזר ונתן לך סימן בו שהוא ניכר לכל ומהו עשם השמים לפיכך הוא מראה השמים כשהם זכים וטהורים מעננים כדכתיב ורוח עברה ותטהרם • לבנת • לשון לובן • דבר אחר לבנת הספיר לשון לבנה אמר ר' עקיבא עבדי פרעה היו דוחקין ומכין את ישראל כדי לעשות להם חוקן לבנים ככפל שנאמר חוקן לבנים תתנו והמאריים לא היו נוחטין להם חתן והיו זריכים לקושש קש במדבר ואותו קש היה מלא קליים וברקלים והיה הקש נוקב את עקביהם והיה הדם מתבסס ומתערב בטיט ורחל בת בנו של מרובל היה הרה ללדת ורומסת בטיט עם בגלו עד שיצא הולד ממנה ונתערב עם המלכן והיתה לו עקת על בנה ועלמה לעקתה לפני כסא הכבוד וירד מיכאל ונטלוהו והעלהו לפני כסא הכבוד ועשה אותו מלכן ונתנו למשה מרגליו של הקב"ה הוא שנאמר ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר פירוש לבנת שגשגית משפיר היוולדה • וכעס • לשון מראה כמו אדמו עשם מפיניים • (יא) לא שלח ידו • לא פשע נבואתו לפי שגהנו עצמם במאכל ובמשקה

ע"פ שם אותם משה ראה הקב"ה שיושמו ע"י כהנים כדכתיב ושמו את בדיו ומאוחה שעה ואילך לא יסורו ממנו מחמת קדושתו לא ראה הקב"ה שימשו בו להסיר הבדים ולהכניסם בטבעות ולפי הפשט הבדים עומדים בדוחק בטבעות שכשיהיו נושאין את הארון ויעלו הרים וירדו בקעות לא ירד הארון על הכפי נושאיו או שמה שני חריצין בכל אחד מן הבדים והטבעות נחונין בהם דבר אחר לא יסורו ממנו לפי הפשט אין לורך בבדים אלו להסירם כי אין בהם שום עירוד ודוחק בהם לפי שהם בקדש הקדשים שאין יואל ונכנס בו רק כהן גדול ד' פעמים ביום אחד בשנה אבל במזבח הנחשת הנחון בחצר שהכל נכנסין ויוצאין בו אם יהיו הטבעות תדיר בו יהיו ערודין ודוחקין הנכנסים והיוצאין לפיכך אין צריך שיהיו הם אלא בשעת המעטות כדכתיב והיו הבדים בטבעות וגו' בשאה אותו : (טז) ונתת אל הארון וגו' פסוק זה נותן פסע לדבריו שלמעלה להזהיר שינהגו קדושה בארון שהרי העדות נתון בו : אל הארון . אל משמש במקום זי"ת דוגמא וישלך אל המים אל תוך שרפת הפרה . ונתן עליו מים חיים אל כלי : (יז) ועשית כפרת . לא נחנה התורה של מדה בעובי הכפרת לפי שלא היה נראה שגבשו של דופן חילוני של ארון מכסהו : (יח) שנים כרובים . דוגמא מין של עוף כדכתיב ביוחקאל את כרוב מנחת הסוכך פירש עוף גדול בעל כנפים וקף על פי שאמר לא תעשה לך פסל וכל תמונה כאן היתר לזרע הכרובים שהרי לא נעשו להשתחות אלא לישיבתו דוגמא כרובים לכסא הכבוד ודברים הרבה כאלו מנינו בחזרה כמו שכתוב כל העושה בהם מלאכה יומת והחיר לעשות בה תמויד-מוספי מילה ערות אשת אחי ויבוס לא תלגש שעטני . גדילים תעשה לך : (יט) מן הכפרת תעשו . ואותם שעשה שלמה לא היו על הכפרת : (כ) פורשי כנפים . כלמות עופות על שם שצריה זו נקיה ורוב הלוכה באויר בלא טיטוף וכן מנינו במקום אחר שרפים עומדים ממעל לו שם כנפים וגו' למעלה מראשיהן דרך ענוה ויראה דוגמא ובשמים יבסח פניו : ופיניהם איש אל אחיו . דברים הללו מוכיחים שלא נעשו לתמונה כדי להשתחות כיצד אלו לא היה מהם רק אחד או אם היו פני האחד נגד העם ופני האחר אל אחיו היה פתחון פה לבעל דין לומר שנתנה לשם יראה עכשיו כשפני שניהם איש אל אחיו ועוד ששני פניהם כבושים אל הכפרת מקום השכינה והתורה . ועוד שלא היו נראין לשום בריה רק לכהן גדול ד' פעמים ליום אחד בשנה הדבר ידוע כי לא היו שם רק לנוי דוגמא שמים כענין שנאמר שרפים עומדים וגו' : (כא) ונתת את הכפרת על הארון מלמעלה . ואח"כ ואל הארון תתן את העדות כיצד מבאנלול שלמפרע היו הלוחות מונחות בארון שעשה משה כדכתיב בפרשה עקב ואעש ארון עזי שמים ואפסול שני לוחות אבנים וגו' ובכ"ס נכסלו הסמוך לאחריו כשנמר המשכן וכל כליו או נתנו תחלה הכפרת על הארון ועדיין היו הלוחות בארון שעשה משה עד באחד בניסן כשנמשח המשכן ואת כל כליו והעלה הכפרת ונתנו הלוחות בארון זה שעשה בלללל והוא שנאמר ואל הארון תתן את העדות ולפי פשוטו ואל הארון כבר יהיה

בו כל הבנין : בשמים . גזילים בשמן המשחה דרך מליכים לבשם להם הבית קודם שיכנס בו : ולקטרת השמים . סרסרו והסמים לקצרת ואין לומר בשמים לזורך קצרת הסמים שהרי בכל מעשה הקטרת לא היו בו בשמים כלל אלא סמים והמקטרת מוכיחים בפרשה תשא : (ז) אבני שוהם : לאסף ואבני מלוואים לחשן דוגמא המגביה לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ : (ח) ועשו לי מקדש . לשון בית מועד כמו התקדשו למחר וכן כתוב וזועדתי לבני ישראל : (ט) וכן תעשו . וי"ו דוכן יתרה היא וי"א אינה יתרה וקא"ו הו"ו אועשים כלים בתחלה פירש לך עשית המשכן ועשו לי מקדש וכמו שחששו המשכן וכן תעשו את הכלים כמו שפרשם והולך : (י) ועשו ארון . והם עשו את המשכן תחלה שכל זמן שלא יהא המשכן עשוי היכן יכניסו את הארון וכן מנינו בפרשה עקב פסל לך שני לוחות ועשית לך ארון עץ והוא עשה הארון תחלה כדכתיב לאלתר ואעש ארון ואפסול שני לוחות וכבר דברנו סדורין בפרשה הראוה הקב"ה למשה כדכתיב ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו ש"מ הראהו תחלה תבנית המשכן ואחר כך תבנית הכלים ואידי דסליק בכלים כדכתיב ואת תבנית כל כליו פתח הוא הוא תחלה בכלים כדכתיב ועשו ארון וגו' לפי שהם עקר : (יא) ואשית אותו זהב . ראוי היה הארון להיות כולו של זהב אלא שלא כדד לנשאו ודינו להנשא בכחף כדכתיב כי עבודת הקדש עליהם ככתף ישאו וכן מנינו במזבח שהיה נבוב לוחות כדי שלא יהא כבד : סהור . מוזקק בלא סגים ובלא פסולת : זר זהב סביב . לכסות את שפתו של מעלה סביב כשנפרו מזיבת ומחזף עדין לא היו מופין פני עבדי של מעלה והעץ נראה משם : (יב) וינקת לו ארבע טבעות זהב . לפי פשוטו הם טבעות קטנות שהיו מן הארון עצמו על ארבע פעמותיו משני צדי רחבו ויש מפרשים פעמותיו רגלו כמו מה יפו פעמך בנעלים רגלי עני פעמי דליס-אין נאה להיות הארון מונח סמוך על גבי קרקע : ושתי טבעות אחרים גדולים להיות בתים לבדים ושתי טבעות אלו קבועים בטבעות קטנים וכשהיו מניחין את הארון היו הטבעות הגדולות נשפלים עם הבדים ונתלין שם שלא היה רואה הקב"ה שימשו בארון כשהיהו הבדים בטבעות : על זלעו האחת ושתי טבעות על זלעו השנית . היינו על ארבע פעמותיו וארכו של ארון היה מופין לדרוס בין הבדים שמשך ארכו ממזרח למערב : (טז) לא יסורו ממנו . אריב"ח דא"י ריב"ח רמ"ח רמ"ח כתיב בטבעות הארון יהיו הבדים וכתיב ושבחת את הבדים בטבעות אלמא הולכין ובאין לתוכן הא כיצד מתפרקין ואין נשמעין בראשיהם היו עבין והכניסו ראש אחד בדוחק בטבעות ובאמנע היו דקין הילכך לא היו נדחקין בטבעות אלא היו מתפרקין והולכין לכאן ולכאן אבל איך נשמעין ללאת מהם לפי שהן עבין בראשיהם הכי מיתנהו והכי פרש"י בפרק בא לו : ד"א כהן ובפרשת ויבטל שמע משה שם את הבדים בארון ובפרשת במדבר כתיב ובא אהרן ובניו ושמו בדיו אלמא משמע שהסירו אלא י"ל שאף

בשפוט ואין הסניפין נוגעין אלא מעט בראשו של לחם ואין יכולים לסמוך לפנותיו שלא ישבר ומשני דשני לא מעל פרש"י שאין הסניפין עומדין וקפוסים אלא עומדין בתי עיגול שקורין זירקל"א ואותו עיגול היה כפול תחת שיפוטו של לחם וסומך את כל הלחם וראש הסניף סמוך לראש הלחם ולהכי נקם ליה ששה פזולין למאן דאמר כמין ספיס רוקדת היה הלחם עשוי ראש העליון של כל זניף מחובר בעמוד והנותר של מסה היה מכפל ומשפט תחת הלחם עד שזויו כמו שפרש"י ולהכי לישנא סניפין ע"ג שולחן מונחין ורוב השפה דלהלן נוסה ששלחם דומה כמין ספיס רוקדת ועוד שמגביהין אותה לעלוי רגלים ומראין אותה ואומרים להם ראו חתכם לפי המקום ודבר זה כדלענא את הוא עשוי כמין חיבה פרוצה לפי שהסניפים זריכים לעמוד ע"ג קרקע חסר ר' מאיר אומר שולחן ארכו י"ב ספחים ורחבו ששה לחם הספים ארכו ששה ספחים ורחבו חמשה אורך הששה לחמים זה על גב זה כאחד משני ראשי השולחן על ספרו ונותן ארכו של לחם כנגד רחבו של שולחן כופל בלחם ספחים מכאן ספחים מכאן ורחבו כנגד ארכו של שולחן ועורך ששה חזאי קנים חלולים בין כל לחם ולחם ושנים על העליון לפי שאין עליו אחר ומעמיד שני סניפין בקרקע אצל השולחן מזה ומזה ארוכין וגבוהים על הלחם העליון וכל אחד ואחד מפזל ששה פזולים משוונים להכניס בהן הקנים שנין לחם ללחם לסמוך בהן כוונת הלחם ודפנותיו שלא ישחברו נמצא במערכת שש חלות וי"ד קנים ושני סניפין זה סדר המערכת האחת והסדר הזה היה נותן המערכת השנית הם הששה לחמים אחרים בראשו שני של שולחן נמצא ספחים רוח באמצע שנים מערכות על ספרו של שולחן כדי שתהא הרוח משגבת בהן אבא שאול אומר שם היו נותנין שני ציזי לבונה והיינו דכתיב ונחת על המערכת לבונה וזה אצל המערכת : אשר יופך בהן : אל קשותיו קאי : (ד) לחם פנים שיהיו לו פנים פרש"י במנחות דפנות : ד"א קב שמו לפי שהוא לפני חמיר : (לא) ועשית מגורת : להאיר על השולחן כדכתיב וישם את המגורה נחת השולחן : מקשה חששה : פרש"י לפי שהיה משם מתקשה בה ומה שנתקשה בה היינו למדת גבהי לא נתן שיעור למדת גבהי כמו לשאר כלי משכן : גביעיה : הם קבועים כולם סביבות הקנה וכשהשמן מתמלא יורד הוא אל הגביע הראשון וכשהתמלא הראשון יורד אל השני ומן השני אל השלישי ומן השלישי לאותו שבדרך המגורה שכולן מתמלן לחומו : (לו) ועשית את נרותיה : כתב עשית לנרות ללמדך שהם היו כלים לבדם ועשים וגדים היו מן הקנים ורואיה לדבר כפאריהם וקנחם ממנה היו וכתיב ויעש את נרותיה שבעה : נרותיה שבעה : כנגד שבעה ימי השבוע וכנגד שבעה חלות חמה נוגה כוכב לבנה שבהי זקם מאדים המאירים לעולם : והעלה הכסף : את נרותיה : על שבעה הקנים והאיר הנרות : על עבר פנים : ידליק הנרות מאותה זד שכל הקנים נראין היינו על עבר פני המערה : (לט) ככר זהב : פרש"י ככר של חול ששים מזה ושל קדש כפול ק"כ מנה והמנה הוא הליטרא ששוקלים בה

נתון את העדות ואח"כ ונחת את הכפרת ואידי דנקם ליה ואיל בעשיית הכפרת כתב לך החלה ונחת את הכפרת כדי לנמור כל העשיות המוטלות עליה : ואל הארון נתון את העדות : כאן נוסה לתת הלוחות בארון ולמטה שכתוב ונחת אל הארון ונתן מעט ללא יכורו ממנו : אשר אתן אליך : הם הלוחות שניות שהרי פרשה זו נאמרה במ"ס האחרונה והראשונה נכתבו מ"ז בתמוז שער : (כב) ודברתי אחר מעל הכפרת והא דכתיב וידבר אליו מאהל מועד הכי קאמר כשהיה משה חוץ לאהל היה הוא שומע את הקול בא אליו מאהל מועד וכשהיה הוא בחוץ האהל היה הקול בא אליו מעל הכפרת כדכתיב ונבא משה אל אהל מועד וישמע את הקול וגו' : את כל אשר אלה : פי' ודברתי אחר מעל הכפרת וגם אדבר עמך שם את כל אשר אלה אורך וגו' : (כג) ועשית שולחן : דרך כבוד הוא שיהיו עבדיו וכלי ביתו ואוכלין משלחני : (כד) ופית אותו זהב : ולמעלה ומלמטה ועדיין היו פני עובי עץ השולחן נראים לכך נאמר ושפיה לו זהב סביב כמין זירקל"א בלע"ז לכסות עובי השולחן : (כה) ועשית לו : לשולחן : מסגרת : דבר הסוגר ומקיף : שפה : גובה שפה סביב על שפה של שולחן שלא יפול הלחם : ועשית זר זהב למסגרתו : את המסגרת של עץ הזה שיהיה חסר כמין חצי קנה חלול לכסות המסגרת למעלה ומשני דדדיה : נמצא כל עץ שבשולחן מופשט זהב ורואיה לדבר ששני זרים היו כדכתיב בפרשת ויקהל ויעש לו זר זהב סביב וכתיב ויעש זר זהב למסגרתו על ד' הפאות משני צדי רחבו וארכו שיהיה לחמים בין שני צדיו היה מקום לנושאין שנים לפניהם בלע"ז זהב ופנים לאחריו זהב בלע"ז כנון שהיו עושין לארון הקדש : (כו) לעומת המסגרת תהייה : תלוייה בעבר החתחתן של שולחן כנגד המסגרת שעל השולחן כלומר סמוך לשפתו ולא באמצע חדף של שולחן : (כז) ועשית קערוחיו : ללוט בהן לחם הפנים הכתוב עליהם : כפותיו : לשום בהם הלבונה לתת אותה בין שתי מערכות הלחם : וקשותיו : שנותנין בהם מים ללוט הלחם כדכתיב ואת קשות הנסך כלים שמתכנין מהם מים על גבי הסלס ללוטו : קשות לשון כלי כדאמרינן הגויז את הקשות : ומתקוחיו : שהיו מנקין בהן את החמור מן הדשן ומנקין בהם את השולחן כשנותנין עליו את הלחם : ומנקוחיו : פרש"י מפזלין ששה פזולים למעלה מזה וכו' הדנה ראיות יש בפרשת שתי הלחם שהסניפין סומכין דופני הלחם שלא ישחברו וכל אחד מהד' סניפין עשוי דוגמא זו וכל פזול ופזול גבהי ספחים ורחבו חמשה צמדה גובה ורחבו כל דופן לחם ולחם דקתני ההם בשלמא למאן דאמר כמין חיבה פרוצה היינו דסמיכי ליה סניפין ללחם פרש"י שתי סניפים שקורין פורק"ש בלע"ז השומדים בקרקע אצל השולחן ארוכות וגבוהות על הלחם העליון : ומאמין הלחם שלא ישחברו דפנותיו אלא למאן דאמר כמין ספיס רוקדת פרש"י אין לה שוליים אלא למעלה רחבה ומלמטה כלה והולכת עד באמצע ושני ראשיה חדין והולכין למעלה פיה ולהכי קרי ליה ספיס רוקדת שמרקדת והולכת הכי סמיכי סניפים ללחם פרש"י הרי הדפנות עשויות

בסוף למשקל קולוניא והוא מאה זכאים הרי שבמנורה
והנחתה היו חמשים ליטרים זהובים למנין העולם
שמונתין מאתים וארבעים פסוקין בליטרא אבל שאר
כליה לא היו בכלל הככר כמו שארז'ל: (ב) וראה
ועשה בחציתו כז"ת ועשה ככל אשר אמה מראה:
כז (א) ואת המשכן תעשה עשר יריעות: הם
התחתונות הקדושות משכן ע"י שהלוחות והארון
וכלי הקדש ששכינה שורה בהן מונחים תחתיהם:
שם משור: פרש"י וכל מין ומין חוטו כפול ששה בחסכת
יומא בפרק ב' לו יליף לה מקראי: מעשה חושב:
זהו מעשה אריגה שזריך מחשבה אבל מעשה רוקם
הוא מעשה מחט ואין צריך מחשבה: (ב) אורך
היריעה האחת: האל"ף פחותה ותניינא האחת אל"ף
בסגול ותלינא האחת האל"ף בסגול וכן יריעות עו"ס
כללו של דבר בלחון אל"ף שלש פחותה וכל התחתנה
וקף וסוף פסוק אל"ף שלש בסגול: (ג) חוברות אשה
אל אחותה: פרש"י חופרין במחט שהרי באריגה אחת
אינן נוחות ליארג: (ד) ועשים לולאות חכלת: זה
הקב"ה לעשות היריעות משני חלקים כדי שיהיו נוחות
לעלול וכן ארון של עו"ס: (ה) וחמשים לולאות:
מקום החמשים לולאות מחזיק ג' אמות וחצי כיצד
כשתתן חצי אמה לכל אור מן המ"ס אדירות שיש בהן
הם יעלו לכ"ד אמות וחצי וישארו לך שלשה אמות
ומחנה למקום הקרשים להשלים עד כ"ח אמה של אורך
היריעה אבל יריעות עו"ס שהיו מחזיקות שלשים אמות
באורך לא מהם כ"ד אמה ומחנה למ"ס אדירות נשאר
לך ה' אמות ומחנה למקום הלולאות הללו לפי שהם
עו"ס וגם מן האחרים: מקבילות הלולאות: פרש"י
והכתוב מסייעני דכתיב ונתת את הפרכת תחת הקרשים
ואם כדכתיב ברייתא זו נמלאת פרכת משוכה מן הקרשים
אמה י"ח מיישבין הברייתא אחר הפסוק ואומרים
שעמודי הפרכת קבועים באמה העשרים והפרכת
הלויה ופרוסה בהם מהם ולחון כלפי מזרח הרי
שהפרכת נחונה תחת הקרשים ולהפרי*) מסכת שבת א"ס
העמודים באמת הכ' הפרכת הלויה בהם מהם ולפנים
כלפי מערב ואם הם באמת הכ"א הפרכת הלויה בהם
מהם ולחון כלפי מזרח: (ט) ובפלת את היריעה:
הם ככל לשנים הוא שפרש"י חצי רחבה היה הלוי
וכפול על המסך: (יב) הסרה על אחורי המשכן:
פרש"י לכסות שתי אמות שהיו מגולות בקרשים לא
בקרשים דוקא שהרי האמה מהן נכנסת בלדנים והיינו
אליבא דברייתא אבל אליבא דמסכת שבת כל קרשי
המערב היו מכוסים רק האדנים היו מגולים ואליבא
דכ"ע יריעות עו"ס היו מכסות גם האדנים שבמערב
שפי כבוד שכינה אבל ללפון ולדרוס היו האדנים
מגולין תנא דבי רבי ישמעאל למה משכן דומה למעבדיתא
מהלכת בשוק ושיפוליה מהלכין אחריה ומשקול הדעת
כפי צויותיה של יריעות היו פרוות למעלה דאי לא
תימא הכי הרי הן מושלות ע"כ קרקע: (טו) ע"י
עו"ס עומדים: שלא יקחו ע"י עו"ס נופלים והקולות
מימים רבים שכבר נקבנו אלא מן העומדים והמחזברים
לקרקע דרך גדלתן ולמדתך מורה דרך ארץ לעשות

בין מלילן שאינו עושה פרי: (יו) שתי ידות לקרש
האחד: כל יד ויד חרוץ מארבעה דלדין כדי שיהיו
שפתי הקרש שוין לשפתי האדן לפנים ולחון ומא
שפרש"י חרוות משלשה דליהן היינו מלך חוץ ומלך
פנים ומלך שבנגד הקרש האחד שהרי החריץ שבאמצע
הקרש אינו קרוי חרוץ היד אלא חרוץ הקרש: אשה
אל אחותה: מה שפרש"י בעובי הקרש שהוא אמה
נפקא לן הא משני קרשים שבמקושות: (יז) שני
אדנים תחת הקרש האחד: האדנים אמה ארבע כעובי
הקרש ורחבו שלשה רביעי אמה שהוא חצי ארבע של
קרש ואורך האדן נחון לעובי של קרש ורחבו לרחבו
הקרש ולכל אדן באמצעיתו נקב חלול רביעי אמה על
רביעי אמה נמלא משפתי הנקב עד שפתי האדן חצי
אמה פחות חצי רביעי מזה וחצי אמה פחות חצי רביעי
מזה ומשפתי הנקב עד שפתי הכוץ רביעי אמה מזה
ורביעי אמה מזה והקרש חרוץ על פני רחבו רביעי
אמה מזה ורביעי אמה מזה ובאמצעיתו חרוץ חצי אמה
ועוד הקרש חרוץ על פני עובי חצי אמה פחות חצי
רביעי מזה: וחצי אמה פחות חצי רביעי מזה: לשון אחר
רביעי אמה וחצי מזה ורביעי אמה וחצי מזה: והכל אחד
נשאר היד מחזיק רביעי אמה נמלא הידות של כל קרש
וקרש כל אחד ואחד מחזיק רביעי אמה על רביעי אמה
וכשהיה מכנים הידות לחון נקבי האדנים עובי החריצים
יהיו מכסים שפתי האדנים מכל זד בלמאוס: (כד) אל
הפצתה האחת: פרש"י ובקרב שבמקצוע היו הפצות
בעובי הקרש הדומי והפנוי כו' כלומר קרש המקצוע
היה חרוץ בראשו ברחבו ובחן עובי כשיעור החרוץ
שבראש קרש הפנוי והדומי: (כו) ועשים בריחים:
פרש"י משולשים בחוץ עשר אמות של גובה הקרש וכו'
מקום הנחת בריחים בקרשים ומקום הסלת שלשה חופי
גידין המשולשים כמגלה החפורה בפסחן ומקום ערי
מקלט בגבול ארץ ישראל דין שלשתן שוה: (כח) בחוץ
הקרשים: לפי שהבריחים אחרים נחונים בין הוהב
ובין הקרש כתוב כאן בחוץ כלומר בחוץ עובי הקרשים:
(לח) ושמת את השולחן: פרש"י מוצה הוהב ממוצע
ועומד באמצע ומשוך קימעה כלפי חוץ פי' כיון דכתיב
המנורה נכח השולחן ופניו דחוי והלדדי כך פי' ז"ל
במסכת יומא: ואת המנורה נוכח השולחן: להאיר עליו
וכן כתוב בפרשת בהעלותך אל מול פני המנורה יאירו
שבעת הנרות פי' אל השלחן שהוא מול המנורה יאירו
שבעת הנרות: על ללע המשכן תימנה: לעולם אורה
מדרום דוגמא שמש שהולך אל דרום: (לב) על ארבע
עמודי עו"ס: עמודים אלו היו עומדים בחוץ אור
רחבו של משכן לפי שאין בכך שום טירוד ודוקא שאין
נכנס ויוצא שמה רק כהן גדול ד' פעמים ביום
אחד בשנה אבל לפתח המשכן היו חמשה עמודים
שנים מהם אחד כנגד כותל דרומי והאחד כנגד
כותל צפוני והשלישי כנגד אורח חללו של משכן
לפי שנכנסין ויוצאין בו תדיר ואם יהיו שם יוחד
משלשה עמודים הם טורדים ודוחקים הנכנסים והיוצאים
וי"מ העשם שלא היו לפרכת רק ד' עמודים לפי שהיה
נחון בין שתי כותלי המשכן ויכולין לתת הקלוגם שהפרכת

(*) אולי צ"ל ולדברי וע' במסכת שבת ז"ת ע"כ

ההיינה שחות ונופלות בחור המשכן מתוך כונן וממעטת חללו ואע"פ שאין ראיה לדבר זמני לדבר אהל כל יען וכל יסע יחדותיו לנחם : חסלת פ' תרומה

פרשת תצוה

(ב) ואתה תצוה : לאחר שנמר לומר כל צווי מלאכת המשכן פירש לו היאך יתקנו לו אורה וכן מצונו במעשה בראשית לאחר שנבראו כל עיני הארץ תקן להם אורה ואין כאן עיקר המצוה עד פרשת בהעלותך וז"ל ואתה תצוה לעמוד כשיבנה המשכן ויקחו אליך שמן : תצוה את בני ישראל : שיהיו לשון מצוה זו מלשון שאר המצוות לפי שהיה לומר : ארוך הוא שאמרו רבוהינו כל מקום שאלו צווי אינו אלא זרזו מיד ולדורות : ויקחו אליך : לזכרך כדי שתראה להיכן אחת נכנס ויוצא ולא בשבילי שלאורה איני צריך וראיה לדבר מחוץ לפרכת אשר על העדות יערוך אורו אבל למעלה כתיב ויקחו לי תרומה לשמי בשביל שתהיה לשמי : שמן זית זך כתיב : לפי שסתם הכתוב דבריו בפרשת תרומה : פירש לך כאן איזה שמן : זך : פרש"י בלא שמרים כמו ששינוי במנחות מנגדו בראש היות וכו' להלן פרש"י נוסל ומלקט גרניר כאן אחד וכאן אחד לפי שעדיין אינו מבושל בראש היות שכן מתבשלים הם תחלה לפי שהחמה מורחת עליהן ומבשלתן : (בא) אשר פל העדות : על בסמוך כמו על המערכת וסוכות על הארוך והוא עומד על הגמלים : אהרן ובניו : או בניו מערב פד בקר שיערו הכתובים מדהם חצי לוג ולא היה בהם מומר שהרי כנגד קמנותם של לילות היו עושין פחולות גסות : **כח** (א) לכהנו לי : וי"ו יתרה כמו מחיתו שדה בנו בעור בנו פסוק פי' לכהן לי : (ב) ועשית בגדי קדש : משגמר צווי מלאכת המשכן למדור מלאכת הבגדים שילבשו בזהם צו : (ד) ואלה הבגדים : חז"ק אמאי לא הזכיר יצן ומכנסים : חשן ואפוד : ובהלל כתיב מכבסי בד לפי שלא למקום כבוד הן נעשין : ועשו בגדי קדש : אחרים שלא הזכירו כאן כגון יצן לאהרן ומכנסים לבניו : (ה) והם : התקנו לו : יקחו את הזהב : המצואר במקום אחר הוא זהב התרומה המפורש בפרשת תרומה שכשם שאני רוצה שיקחו את התרומה לאורך המשכן כן אני רוצה שיקחו את הזהב ואת התרומה לבגדים ולא יאמרו אהרן מבקש לעצמו שהרי הבגדים מכפרים על ישראל כדאמרין לקמן : (ו) ועשו את האפוד : משמע אחד ומה שכתוב ואפוד ירד בידו : ושמונים כהנים נושאים אפוד בד' : תשובה לדבר אפוד בלא זהב וישראל לא היו שואלין רק בחשן שהיו צו אורים ותמים ומה שכתוב הגישה את האפוד שם היה החשן דבוק עמו : ועשו את האפוד : הא לך סדר מעשה האפוד וחושן על פי הפסוקים כשיטת פרש"י ע"כ ראיה האפוד הוא לנוס כדמחזקין דוד היה חסר אפוד בד' כדדרוש לבן ומינו כ' כן הלכנוהו בגות המלך מעילים מתרגמין : כדרושין : (ז) שתי כתפות וגו' : וחשב אפודתו וגו' : אין מוקדם ומאוחר בתחלה צריך לפרש וחשב אפודתו אשר עליו ומן תיבות הסוכות הוא כמו שמהלך כשבים כשבים אף כאן חשב

חלוי צו על ראש שני כותלי המשכן לנפון ולדרום אבל למשך שהיה נתון תחת אור השמים ולא היו כותלים לצדיו כמו שהיה לפרכת האורך לו חמשה עמודים ולא סבירא דא"כ מה היו משמשי העמודים שפרש"י ואוקלאות קבועות בהם וכו' אלא רלשון עקר :

בז (ה) כרכוב המצוה : פרש"י וכן שנינו בזבחים אי זהו כרכוב בין קרן לקרן ולפנים מהן אמה של הלך רגלי הכהנים שתי אמות הללו קרויין כרכוב לכל אחד מיומיו של מצוה שהיה מרובע היה מהלכו אמה על אמה ברום אמה והם הנקראות קרנות המצוה ואותה אמה שהיתה על גבו של המצוה בין קרן לקרן על פני כל אחד מד' רוחותיו ואמה אחרת שלפנים הימנה שתי אמות הללו קרויות כרכוב כמו שפרש"י : (ח) נכבד לוחות : שיהא חלול מבפנים וקל לשאת ונחוך הוא לחוך המכבד ושפת המכבד מונעת עד חצי המצוה וכשישראל חונים הם ממלאים חלל הלוחות אלו עפר ומקריבין על אותו עפר קרבנות וכשהם נוסעים מגביהים המצוה בנדים הקבועים בשפת המכבד והעפר נופל בין הנקבים שבשולי המכבד שהיה כמעשה רשת וכשהם נחים חוזרים וממלאים אותו : (י) ועמודיו עשרים : חז"ק אמאי לא פרש"י ממה היו עמודי החצר וכן לפאת נפון : (יא) ועמודו חסר יו"ד כ"מ עמודים ד' אין בחלל שער החצר רק שלש עמודים אך על פני כל החמשים אמה שבמזרח יש י"א עמודים לא אחד מהם לרוח דרומי מזרחי או לרוח צפוני מזרחי לאיהו מהם שתרעה נשאר שם עשרה אורכים ועשרה עמודים בהחמשים אמה אורך ועמוד לחמש אמות תן מהם ג' אורכים וג' עמודים לכחף צפוני וכן בכחף דרומי וישאלו לך ארבע אורכים וד' עמודים לכ' אמה של שער החצר ובענין זה צריך אהה להעמיד כל עמודי קלעי החצר וכן לפאת נפון : ועמדו חסר יו"ד ודוק ותשכח : (יז) כל עמודי החצר סביב : מחושקים כסף ע"י שלא היו מנופים כשאר עמודים אחרים הוזקקו להיות מחושקים כדי שלא יתבקעו מפני השרב : (יח) ורוחב חמשים בתחמשים : לאו חמשים דוקא אלא חמשים מן הנפון לדרום ומ"מ מן המזרח למשכן כיצד קים לן אורך החצר מאה אמה ורחבו חמשים וארכו של משכן עם עובי קרשי המערב ועובי ארבעים שבמזרח שלשים ושתיים אמה ורחבו י"ב אמה עם עובי הקרשים העמידו המשכן ארכו לאורך החצר ובאמצעיתו במ' וחשע אמות למשך שער החצר נמצא שער חצר שבמזרח חמשים על ארבעים וחשע ושבמערב חמשים אמה על י"מ ושבנפון ושבדרום מאה על י"ט : וקומה חמש אמות שש משור וארבעה נחשת : לפי הפסוק ה"ק וקומה של מחילות החצר ה' אמות מהקלעים שהיו משש משור לבד האדניים של נחשת נמצא גובה המחילות ו' אמות שהרי סתם ארבעים גבהן אמה ובמסכת זבחים מפרש לה רוחב הקלעים שהוא קומתה ה' ס"ו ומה אני מקיים וקומה חמש אמות מן המזבח ולמעלה אחת כרבי יוסי דאמר גבהו פי שנים כרחבו : (יט) כל יתדותיו : בשעז הק"ח המשכן היו קושרים במיתרים יתדות אלו בשולי היריעות סביב מדרום מומערב ומלפון ומאחורין כח המיתרים וטעמן היתדות בארץ היריעות נמתחות יפה כדי שלא

חשב אפודתו כמו ויחבוש את חמורו פי' חנור
אפודתו היה על פני שפת הסינר העליונה ועוד מתפשט
החשב אילך ואילך כדי שיעור חנורה כדכתיב ההם
ויחנור אותו בחשב האפוד מנינו מעשה חשב זה מלמדנו
שהאפוד ממחניו ולמטה של כהן גדול : (ח) כמעשהו
כמעשה אריגתו של אפוד : ממנו יהיה מתוך אריגתו של
אפוד ולא שיהיה בו לבד ואח"כ יחברנו על שפת האפוד
שתי כתפות יהיה לו . לאפוד : אל שני קצותיו וחבר
יחברם ע"י מחש בחשב כנגד שתי קצותיו של אפוד להיותן
זקופות ועולות על שני זארייו דרך גבו ועל כן נקראו
כתפות וי"א שהן רחבות כדכתיב שתי כתפות חוברות
שאלם לא היו אלא כמו שתי רצועות עולות על זארייו
פשהבן עוסק בעבודה וכופף זארייו אילך ואילך הם
מתפרדות כאן וכאן והחושן נופל : (יב) ושמת את
שתי האבנים על כתפות האפוד . במקום שמגיעות
לגובה כתפיו של כהן גדול : (יג) ועשית משבצות
זהב . הן גומות כעין זיזר מקום מואר ראשי השרשרות
מן הכתפות : (יד) ושתי שרשרות . משבצות ושרשרות
האמורות כאן הם האמורות למטה בענין אלה על ידי
שם יוצאות מתוך הכתפות לכך הזכירן כאן : (יז) אדם
שרדנא ומלאכי בהגהה אלמנדיגא : פסדה . אמירלא :
ברקא . אסופ"י : (יח) נוסך . קרנוקלא : ספיר .
ספיר : יהלם . בריקלא : (יט) לשם אלמנדיגה : שבו .
אמתיסא : אהלמס . גירנונא : (כ) תרשים . קרישלי
וגמלא בהגהה פרו"מא : שוה . אוניקלא : ישפה .
יספי : (כא) איש על שמו . פרש"י . כסדר חולדות
סדר האבנים אודם לראובן פסדה לשמעון וכן כולם .
חז"ק . לפרש"י דאם כן לא יגיע לשם לרן ובס' שופטים
כתיב ויקראו ללשם דן בשם אביהם*) ושם פרש"י ששמו
של דן כחוב על לשם לפיכך יש מפרשים כסדר
חולדות היינו כסדר לידת האמהות לאה בלהה זלפה
רחל ועכשיו יגיע לשם לרן כיצד נעשית רבי יוחנן
אמר בולטות ריש לקיש אומר מצטרפות והא לא כתיב
דרי' אמר רשב"י אברהם יצחק ויעקב כתיב שם והא
לא כתיב פי' אמר רב אחא בר יעקב שבמי ישורון
פתיב שם וכדי לכתוב על כל אבן שם אותיות כמנין
בנימין היו כתובות בסדר הזה וכל האותיות עולות לע"ב

אדם	פסדה	ברקת
ראובן א	שמעון ב	לוי רהם
נפך	ספיר	יהלם
יהודה י	יששכר ז	זבולן ח
לשם	שבו	אהלמה
דן קיעק	נפתלי ב	גד שבמי
הרישיש	שהם	ישפה
אשר ישר	יוסף ון	בנימין

(*) ע' יהושע י"ט מ"ז וסופרים י"ח כ"ח

פרש"י לא מצינו חטאת חיצונית נשפלת חלל וזו חזק"ק.
 הרי מצינו עגל אהרן כפרשת שמיי ופר שני של לויס
 שבפרשת בהעלותך וזניס עשר לפי חטאת שבעורא
 ופר לעמיד שביחזקאל שכולס חטאות חיצוניות נשפלות
 ויש נוחנין טעם למה נשרפו חטאות המלוואים וחטאת
 של שמיי למלוואים הואיל והם קרבותיו של כהן עממו
 כמו שמצינו במנחת כהן כליל חיה טעם אחר למה זה
 נשרף כמו שמפרש הכבוד חטאת הוא נתינת טעם
 למה נשרף לפי שזא לחיטוי המזבח כדכתיב וחטאת
 המזבח ולא נגמר החטוי רק צדמים נמצא בשעת
 השחיטה כאלו לא היה שם עדיין מזבח והיו כאלו
 יצא לחוץ שאינו נאכל : (כא) ולקחת מן הדם אשר
 על המזבח : לא מצינו הוצאה כזו לאסוף הדם ואחר
 שזרק אלא להאחות אותו למזבח עק הדם שנתקדם
 במזבח : והיה עליהם : להעיד ולהיות נזק ולאור לדורות
 שהם משרתיו ועליו לא יקרבו זרים : (כב) ואח שוק
 הימין : פרש"י לא מצינו הקשר בשוק הימין עס
 האמורים אלא זו בלבד פי' אלא שוק של איל המלוואים
 של יום ראשון אבל בשאר ששה אילים שהיו בשאר
 ימי המלוואים לא הוקשר מהם שום שוק והוא שפרש"י
 בסמוך לכך אני מצריכו החזם להיותו לעובר העברה
 למנה : כי איל מלוואים הוא : על שם שאלו בו ידיהם
 והוא נתינת טעם למה שוק זה נקטר : (כד) ושמה
 הכל על כפי אהרן : (כד) ולקחת אחת מידם : כאדם
 שלוקח צידו דורון ואומר זהו מקריב לפני המלך
 והמשרת נותן מקבל : (כו) אשר לאהרן : לא הזכיר
 ציו כי הוא העקר : חנופה וחורמה : אחת הן אך
 באותה שעה החזם הוקף ונאכלה והשוק נקטר ולדורות
 שניהם נאכלים : (לג) אשר כוסר בהם : מקרא חסד
 הוא והרי הוא כאלו כתיב אשר כוסר להם בהם
 היינו מטעה העגל : (לד) על הכפורים : על שני
 האילים הנאים לכפרה : (לו) קדש קדשים : קדש
 כאחד מן הקדשים : כל הנוגע במזבח : כל הרווא
 ליגע בו יזמן ויסהר עממו מקדש לכן וכן כתיב וא
 בנשתם אל המזבח וגו' דוגמא וגם הכהנים הנגשים אל
 ה' יתקדשו : (לח) וזה אשר חטעם : משם יעשה
 שבעת ימי המלוואים ואחר כך אהרן ובניו ודבר זה
 יאס נהג לדורות : (מב) עולת חמיד לדורותיכם אחר
 פיתחם לארץ כי כח הסכנה נותן שלא הקריבו קרבן
 רק בסיני לבדו זהו עולת חמיד העשויים בהר סיני
 וביום הכפורים בשנה השנית שהרי כתיב שם ויעש
 כאשר צוה ה' את משה וכן אמר הנביא הנזכר
 ומנהה הגשמים לי במדבר ארבעים שנה בית ישראל
 כי מאין היה להם במדבר יין ושמן וכלם ובהמה
 לתמידין שכל יום למספיקם ולשכחותם ולראשי חדשים
 ולמועדים של כל ארבעים שנה ואין להשיב מאחזת
 ובעירו שהרי באותו פרק ישבו בקדש ושללו בהמות
 מארץ מדין שיחון ופוג : (מג) ונקדש בכבודי :
 הוא שנאמר בפרשת שמיי וירא אליכם כבוד ה' ונא
 אש וגו' : (מה) תכניתי בחוך בני ישראל : בשעת
 הקמת הדגלים שהיתה מחינם בין הדגלים למחנה
 ליה ובין מחנה לויס למשכן : (מו) וידעו כי אני

אשור ולא בעבר הפנימי הדבוק לגבו של כהן וע"י
 שאמר אלל החשן ביתה אמר כאן באסור ממול פניו
 ובאיוס מקום כחפחות תהן פכעות אלו : לעומת
 מחברתו : נגד מקום שהאסיר מחובר אל הכחפות
 ע"י חפירתו בשחם ממעל לחשב האסד : (כח) וירכסו
 את החשן מתבשותיו : התחחותו אל הכפעות הנחותות
 בשולי כתפות האסור אחורי כהן גדול כפחיל תכלת
 להיות שפתו של חשן התחחותה על חשב האסור :
 ולא יזה : לא יסת אחיות שמואליהם מקום אחד
 מתחלפות זו בזו כמו שפרש"י בפרשת קדושים :
 (כט) בחשן המשפט : על שם שמניד משפט ישראל
 וצרכיהם : ונשא אהרן את משפט בני ישראל : יש
 וזכיר לפני הקב"ה מה שהחשן מניד בהם צרכים כמו
 זה יהיה משפט הכהנים לעשות משפט עבדו ומשפט
 עמו ישראל : (לב) כתוכו : באמצעותו כמו וכן החיים
 בחך הן הולך ומפרש כיצד : מעשה אורג : משעת
 ארגיתו יהא פיו עשוי באמצע הבגד : לא יקרע :
 פתיחה כמו וקרע לי חלונני פי' בית זארו לא יפתח
 בשעת תקון הבגד אלא בשעת האריגה מניחין בו בית
 הצאר : (לד) פעמון זהב ורמון : הרמון עשוי להיות
 הפעמון חובס ומקיש עליו להוציא קול : (לה) ונשמע
 קולו : כדי שידעו זמן העבודה ובכך יכונו לבם
 לאהיהם שבשמים : ד"א ונשמע קולו כדי שיהא נכר
 ונכדל להיות קדש קדשים משאר הכהנים המשרתים
 שם אבל ביום הכפורים לא היה צריך הכירא שהרי
 כל עבודות איון כשרות אלא בו : (לו) ועשית ייצן :
 מין חכשיט מאיר ומזוהר כמו ונוצצים כעין נחשת קלל
 ועליו ייצן נזרו : (לז) אל מול פני המזנפת יהיה :
 היינו באמצע המנח : (לח) והיה על מנחו חמיד :
 כאשר תאמן המזנפת על ראשו לעולם ישימו עליה ייצן
 נזר הקדש : (מ) ועשית להם אבנים ומנבשות :
 פרש"י היא מנבשות היא מזנפת אך של כהן הדיוט
 קריו מנכשה ואל כהן גדול קרויה מזנפת וקסנה היא
 מן המנבשה כדי להיות מקום פניו לתפלין בין הציץ
 למזנפת : (מא) וקדש אתם : בדבור דוגמת עמא
 יתמאנו : (מב) מכניסו בד : לפי שנאמר גם לכסות
 בשר ערוה לא נאמר גם לכבוד ולחפארת : ולא ישאו
 עין ומחו : פרש"י הא למדת שהמשתח מחובר בגדים
 במיתה והיה דאלו הן הגשרפין דמסיק מוחגרת
 אותם אכנס מחוסר בגדים במיתה י"ל ולא קאי סאי
 קרא רק למכנסים הנחנים למעלה הימנו :

כז (א) וזה הדבר אשר חטעם להם : לאחר שנגמרה
 כל מלאכת המשכן ובגדי כהונה הסתחיל
 מלמדם היאך יהיו משרתין ואוכלים בקדשים והיאך
 יהיו עובדין ואוכלין בתרומה והיאך יהיו מתקדשין
 ואוכלין בעהרה : חטעה להם : משל אהרן ובניו באו
 הקרבנות הואיל וכולם האושו בחיטוי היום : (ז) ויפקת
 על ראשו : של אהרן לבדו שהיה הוא היה כהן
 חשוב : (יד) ואח בער הסר : מזכיר בשר לפי
 שמתחו בלא הפסס ואחר כך מוויאו ושורפו ובשר
 כהן משיח כתיב והוויא את כל הסר לפי שמוציאו
 חלם ומגתחו בחוץ וכן דברו רבותינו : תשרוף באש :

הוא נוסף על הפקודים שנחקו: מחצית השקל • כפרם למה שחטאו בחצי היום: (יד) מנ כ' שנה ומעלה • אבל פחותים מעשרים אינם נעשים בידי שמים ואינן זריכין להביא כפרה וסכום כולם עולה לרבוה ככר כסף כיצד רוב בני אדם אינם חיים אלא שבטים שנה לא מהם עשרים לפסור כדכתיב מנן עשרים שנה ומעלה יישרו להם חמשים שנה שכל אחד ואחד מישראל נוחן בהם מנה של חול למחצית השקל שקל קדש בכל שנה ושנה הרי ששים איש נותנין בחייהם ששים מנה שהם ככר והם היו ששים רבוא הרי כולם נותנין רבוא ככר ולפיכך אמר המן הרשע ועשרת אלפים ככר כסף אשקול אתמר כדלי שקלי לבסל שקלים ואני אחן כנגד ששים רבוא שבהם לעשות מהם כרזוי: (שו) העשיר לא ירבה • שאם ירבה העשיר והלל ימעיט לא יהיה החשבון נודע ע"י השקלים ועוד לא יהיו שוין בכפרה: לכפר על נפשותיכם • כפרם על שחטיו מנויין ותמנא הכפרה קודמת למנין: (שו) את כסף הכפורים • לפי שנאמר עליו למעלה לכפר על נפשותיכם קודם אחך כסף הכפורים • נסמכה פרשה כי תשא כאן לפי שכתב למעלה אחת בשנה יכפר עליו וכסף הכפורים כמו כן פ"א בשנה ואחר כך הזכיר הכיור וכן ושמן המשחה וקשרת הסמים והכלים המשוחים בשמן והאומן הגדול הוא בללאל ואהליאז ושבת שלא יעשו בו מלאכה אשילו מלאכת הקב"ה ותחלת משה קודם רדתו מן ההר והוארך להזכיר מעשה העגל תחלה לדעת על מה נחפז גם הזכיר רדתו ושרפת העגל וצונו להחפז עוד פעם שנית בעדם וכעסו של משה שהוציא אהלן ממחנה ישראל וכבודו של משה שראה הכבוד הגדול ומה שזוהו הקב"ה לירד לפסול לוחות שניות ולכתוב הדברות פעם שניה והזכיר התארים שכתב ברית עם ישראל הם הכתובים בפרשת משפטים וקרון פניו ברדתו מן ההר ולוחות הברית בידי: לבני ישראל לזכרון • שהרי הוא נחון על עבודת אהל מועד וכל זמן שאוסר המשכן אזכור אותם: לכפר על נפשותיכם • י"מ כל זמן שהמלאכה נעשית מכסף זה היתה קיימת אין צורך לתת כופר פעם אחת כשהיו נמנים ולכן לא נשנו כופר כשנמנו במדבר כיני אבל בימי דוד כבר נתבטלה המלאכה ולכן נגפו: (יח) ועשית כיור • לפי שאינו אלא להכפר מזוה לא כתב מזוה עשייתו למעלה שם שאר הכלים כיור נחשת וכו' נחשת לא היו להם בדים והיו נשואים על העגלות: בין אהל מועד ובין המחנה • בחוץ כדי שיכנסו נקיים לעשות השבועה: (יט) ורחצו ממנו ולא נחוטו: (כ) ירחצו מים • שגלו בשביל בנאות או בנשחם: (כא) ורחצו ידיהם • חזר ושנאו בשביל חק עולם: (כב) בשמים ראש • לשון חשבון כמו כי תשא את ראש בני ישראל פי' שיקחם לפי החשבון שיהא מונה וסולך ולפי שאמר למעלה בשמים לשמן המשחה ולא פי' הם וחשבונם עכשו מפי' לך • בשמים: הם מיני גדולי אילנות כדכתיב הפיחי גני ילדו בשמץ אבל סמים הם מיני שרף ולא עקרים הגדלים בקרקע: (כד) מעשה רקת • שהיה נראה מתוך חשיבתו שאומן עשאו ותקנו ולא הדיוט: (כט) וקדשת אותם • במשיחת

שמן

ה' • אז ידעו כי לא הולאתי אותם מארץ מצרים רק בעבור שיעשו משכן ושכנתי בתוכם וזהו הענין את האלהים על ההר הזה:

ל (א) ועשית מזבח מקטר קטרת • לא הזכירו עד לאחר מזבח העולה לפי שרואה לומר לא העלו עליו עולה ומנחה ונסך ומשה הזכירו לישראל אתר המזבח וכן במעשה לפי שרואה לומר בהסביו את הנרות יקטירנה ואומר ובהעלות אהרן את הנרות בין הערב יקטירנה: (ג) ורזה סביב • לכבות את עביו של לוח הגג לארבע רוחותיו: לשאת אותו בהמה • אותם שהיו נושאים מזבח הכלים היו הולכים זה בפניו זה דהרי נבדל באמת לא מסגו: (ו) לפני הפרכת • באמצע ההיכל: (ז) והקטיר עליו אהרן • לאו דוקא אהרן שהרי קמורת נעשית אף בכהן הדיוט מדתלה הכתוב קמורת בנרות כדכתיב אמר בהסביו את הנרות יקטירנה ומנינו בנרות שהן כשרות אף בכהן הדיוט כדכתיב באהל מועד יערוך אותו אהרן ובניו: (ח) קטרת תמיד • כשיקריבו קרבנות לפיכך הזכיר בה לדורותיכם: (ט) קטרת זרה • כל קמורת שאינה באה משל זכור אפילו היא באה משל כהן היא נקראת קטרת זרה כשם שעשו נדב ואביהוא שלקחו איש מחמתו ולכן נעשו • ד"ה קטרת זרה שאינה כמתחמתה: (י) וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה • אין לומר של היו הדמים נתונים על קרנותיו רק פעם אחת בשנה שהרי כתיב בפר כהן משית ונתן מן הדם על קרנות מזבח קמורת הסמים וכן בפר העלם דבר של זכור אלא הכי קאמר מה שהכין עושה על קרנותיו אחת בשנה דהיינו ביום הכפורים אותו מעשה קרוי כפרה שזה: אחת בשנה יכפר עליו • אבל בכל שאר ימות השנה לא היו דמים נתונים עליו רק על קרנותיו:

שלימא סדרא דפרשת תצוה

פרשת כי תשא

(יב) כי תשא • בשנה השנית כדכתיב בפרשת במדבר בשנה השנית וגו' שאז את ראש כל עדת בני ישראל שכן כי תשא להבא משמע ושאז מיד משמע ופרשה זו נאמרה מבאחד באדר כדי להשמיט על השקלים לתרומת הלשכה לקנות הקרבנות להקריב מבאחד בניסן ואילך שבו הוקם המשכן והלשון מוכיח ונתת על עבודת אהל מועד ש"מ שכבר נעשה אהל מועד כלו: ונתנו איש כופר נפשו • לצורך הקרבנות הבאים לכפרה כמו שפרש"י: ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם • בשנה השנית לפי שכבר נתנו איש כופר פדיון נפשו וע"י שמינו בני דוד שהיה נגף בישראל כשמינו ועוד שאר"ל שאין ברכה מזוה לא בדבר המנוי ולא בדבר המדוד הנפית כאן ולא יהיה בהם נגף מפני שהכפרה מונעת את המנפה ויש מפרשים ולא יהיה בהם נגף לא ייגפו לפני איביהם: בפקוד אותם • בלשון מלחמה: (יג) כל שטור על הסקדים • בזמן שהעובר יוצא דרך הפתח

לגנאי היא ואם יש אחריה אל היא לשבח כמו ויקהלו אל המלך שלמה : קום עשה לנו אלהים . לפי הפשט חיללה לאהרן שיעשה עבודת כוכבים שהיה קדוש השם ונביא לישראל ומצות רבות נתנו על ידו עם משה אחיו ואם עשה ע"א איך נמלט שלא הרגו משה ואיך היה אחר כך מכפר על ישראל הוא וזרעו עד סוף כל הדורות ועוד לא מצינו שהזכיר הכתוב עליו שום עול רק עון מי מריבה וכל ישרי לבב מודים כי הקב"ה לא יבחר שליח שסופו לעבוד עבודת כוכבים גם ישראל לא בקשו ולא נחזקו לעבודת כוכבים אך משה לא אמר להם מתי ירד וגם הוא לא ידע כי הקב"ה אמר לו עלה אלי ההרה ושם שם עד שאתן לך לוחות הברית והזמן לא אמר לו וכשראו שאחר כל כך חשבו שמת כי אין כח בדם לשהות כל כך בלא אכילה . ופי' אלהים שופט ומנציח ודבר כמו ראה נחמתיך אלהים לפעם ונתינת פנים מוכיח כי אמרו כי זה משה האיש אלמא במקום משה בקשו להעמידו ומה שאמר דוד וימירו את כבוד ה"ק וימירו את משה שהיה כבודם שהרבה גסים עשה להם הקב"ה על ידו וישתחוו למסכה לכבדה ולא לשם עבודת כוכבים . ד"א עשה לנו אלהים שהיה שכינת הקב"ה בחור גוימו אשר ילכו לפניו לכבד הקב"ה ושחטו אהרן עמו ובכר טעו שהיו סבורים שיוכל להנהיגם לפי שהיו מחזיקין אהרן מלומד בנסים : כי זה משה האיש . חפז לשון הוא שאפילו בדבר שאינו נוכח המדבר יאמרו עליו זה דוגמא ראה זה מלאכי אמרה קהלת ועוד הרבה : (ב) פרקו נומי הוי"ב : אהרן לשם שמים נחזקין חשב בלבו לאסור אמר להם להעמיד עליהם אחד מן הגדולים ממחר כשיבא משה לא ירצה לרדת מגדולתו ותרבה קטפה ושיפכות דמים ביניהם ואם לא אעמיד להם הם יעמידוהו מעצמם וירבה המחלוקת ואם אומר אני אהיה להם לראש יקשה הדבר בעיני משה אעסיקם בדברים עד שיבא משה ואעשה דבר שאין בו ממשות וכשיבא משה יבטל מאליו וכן עשה ולכך אמר פרקו נומי הזהב אשר באוני נסיכם וגו' כמו שפרש"י : (ד) ויזר אותו . לזהב קאי לשון צרור הכסף דוגמא ויזר ככרים כסף בשני חריטים ובלע"ז גדל"ם : ויעשוהו ענל . ולא שאר חיה לפי שערב רב התחילו בעצירה וכתוב זה אלי ואנוהו שראו ישראל השכינה וערב רב לא ראו אלא רגליהם של מלאכי השרת שמתח הכסף של רגליהם ככף רגל עגל כסבורים היו שהם פסיעותיו של הקב"ה והיינו דכתיב בתהלים ראו הליכותיך וגו' ועקבותיך לא נודעו שחשבו מעקבותיהם של מלאכים שהם עקבותיו של הקב"ה : ויאמרו אלה אלהיך ישראל . וכי שוים היו לומר כי עגל זה שנעשה היום מזהב הוליהם ממזרים אלא מצינו חרטומים וחרפים ואזובות וידעונים שיש בהם רוח טומאה והם סברו מזה שהיה בו רוח טהור ולכך אמרו אלה אלהיך ישראל ולנסות בריותיו לפני מדת הרממים נתן הקב"ה כח ברוח טומאה כמו שחזינו כי יקום בקרבך נביא ונתן לך אות או מופת וצא האות והמופת וגו' כי מנסה ה' אלהיכם אתכם וגו' : (ה) וירא אהרן . שטעו אמר מחירא אני שמה ישימו לב לומר מה יושעו זה וישמו להם ראש כמו שפי'

שמן המשחה : והיו קדש קדשים . קדושים בשאר עיני מקדש : כל הנוגע בהם יקדש . כל הנא ליגע בהם יקדש ויומן עצמו ובאי זה עיני ברחייה דוגמת הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו : (לא) יהיה זה לי . לכך אני אומר שיקדש כל הנוגע בו : (לב) ייסך . כמו יוסף על משקל וייסם בארון במזרים : (לד) קח לך סמים . ומאי הם נטף שחלת וכו' אבל סמים בתראה אינם ממין הסמים אלא הוא סמים שהזכיר כבר וכן דרך המקראות כולל ומפרש ויחזר ואומר הרי לך כלל שאמרתי וזה פשוטו אבל דברי אמת הם לעולם : בד בבד יהיה . כל אחד ירוקח בפני עצמו במשקל שום מה שאין כן בבגדים ואחרי כן יעורצו יחד : (לה) ממוחל . מחוקן כמו כל קבל דמלת היכלא והמלח לא הזמלת : (לו) ושחקת ממנה הדק . לקיים ביום הכפורים מה שכתוב בפרשת אחרי וקצורת סמים דקה והביא וגו' : (לב) בללאל בן אורי . נזכר וקנו של בללאל מה שאין כן בבללאל בן אחיסמך לפי שהרגו במעשה העגל ומלאכת המשכן באה לכפר על אותו עון לכן נזכר חור עליה : (ח) ואת המנורה שהעורה . לא מצינו בשום כלי שבמשכן שנקרא טהור רק המנורה והשולחן בפרשת אומר והטעם לפי שלא היה עליהם שום מקור דמים : (י) ואת בגדי השרד . לשון פליט ושירד מה ששאר ממלאכת יריעות המשכן ובגדי כהונה ומספרכת והמסך עשו בגדים לכסות ארון העדות והשולחן והמנורה והמזבחות כמו שמשורש בפרשת פקודי : (יא) ואת קצרת הסמים לקדש . לזרד הקדש : (יג) אך את שבתותי תשמורו . אהדריה קרא בשביל להזכירם מכאן למדתו שכל המלאכות הנעשות במשכן אסורות לעשות בשבת שכל כולם הזהיר שלא לעשות בשבת : כי אות היא ציו וציוכים . ולא ציו ובין האומות כשתשבתו בו כמוי ידעו כל העולם כי אתם עמי : (יד) ושמרתם את השבת . חזר בו עוד בשביל מחלליה : מחלליה . בגלוי מות יומת : כי כל העושה בו מלאכה . בסתר ובכרתה בידים סמים שהרי אין הדבר נודע לב"ד שיוכל לעשות בו דין : כל העושה בו מלאכה וגו' . עונש שמענו אזהרה מנין ח"ל ויום השביעי וגו' אין לי אלא עונש על מלאכת יום עונש מלאכת הלילה מנין חלמוד לומר מחלליה מות יומת עונש על מלאכת הלילה שמענו אזהרה ליום מנין ח"ל ויום השביעי שבת מה ח"ל שבת אלא להביא הלילה בכלל אזהרה : (טז) ששת ימים יעשה מלאכה . וכחזר אחד אומר ששת ימים תעבוד לומר כשאתה עושה רצונו של מקום מלאכתכם תהא נעשית ע"י אחרים עבדיכם ושפחותיכם וכשאינכם עושים רצונו תעבוד אתה ועשית אתה מעמך מלאכתך : ששת ימים יעשה מלאכה . אהדריה קרא בשביל מות יומת : (טז) ושמרו בני ישראל . ישמרו ויצפו כל מי השבוע אי זה יום בהם תהיה יום השבת לתקן כל צרכיהן ביום הששי כדי לעשותה כפליכתה לא תהא מחוללת : ושמרו בני ישראל . אהדריה קרא בשביל ברית עולם : (יח) ככלותו לדבר אהו . כעלות השחר של י"ז בתמוז : לוחות אבן . שאין רקבון שולט בהן . ד"א לפי שרובן של עונשין בסקילת אבן : (א) ויקהל העם . כל קהלה שיש אחריה על

ולפי' ויבן מזבח לפניו כדי להעסיקם עד שיבא משה :
 חז' לה' . מחר . למחר נעבדיהו ועשה חג לשמים על
 שנתן לנו מנהיג וסלקם בדבריו עד המחרת : וישכימו
 ממחרת . ביום' בתמוז : (ו) ויעלו עולות . לשמים
 בשבילו כמו שמצינו בשאול ויזבחם שם זבחים שלמים
 לפני ה' וגו' : (ז) אשר העלית . קדמא בזרי ותניינא
 העלית בחירק : (ח) סרו מהר . שנהחיק להם למנהיג
 ודבר והם העמידו אחר במקומך וגם עזרו על לא
 חששה לך פסל וגו' אפילו לזכרני לעבדו ולהשתחוות
 לו לשמי שאע"פ שלא כוונו לעבודת כוכבים עזרו על
 מצותי : (י) היתה לי . לכבודו של משה אמר לו הקב"ה
 כך לפי שהעמידו להם מנהיג במקומך מניחני אנוקם
 אותך מהם : (יא) ויחל משה . י"א תפלה זו היא
 שנאמר בפרשת עקב ואחנפל לפני ה' את ארבעים
 היום ואח ארבעים הלילה לאחר שירד וסרף את העגל
 והרג את עובדיו כי אין הדעת טובה שיתפלל בעדם
 עד הסירא את העובדי כוכבים שבחכם ובחור הארבעי'
 אמר כי לא אעלה בקרבך ואז אמר לו משה כל הפרשה
 ראש אחת אומר אני וכל אחס המ' יום שניים לא
 עלה משה אל הר סיני אלא התפלל עליהם באהל שנטה
 לו מחוץ למחנה כי איך יעלה אל הקב"ה שלא ברשות
 ובכוסם כשנחפשים הקב"ה אמר לו פסל לך וגו' ועלית
 בבקר וגו' ויעל אל הר סיני ויעמוד שם מ' יום
 שלישיים וכלו בעשרה בחשני : למה ה' יחרה אפך
 בעמך . אע"פ שעשו מה שעשו אין לך להפסיד בשעה
 קלה כל היגיעות והעובות שעשית להם ועוד להם
 יאמרו מצרים וגו' ועוד מה חששה לשבעת האצות :
 (טו) ויפן וירד משה וגו' . על הסדר באוהו יום עשמו
 י"ז בתמוז עד לתת עליכם היום ברכה : ושני לוחות
 העדות בידו . אף על פי שהיה בלבו לשברם הורידם
 בידו שלא יסחכל בהם הקב"ה וירא הכתוב בהם אנכי
 ה' אלהיך ולא ייהי לך . ויזכור סורמא : משני עבדיהם .
 מכתב חלול ולכן היו נוחות להשבר : (טז) והלוחות
 מעשה אלהים המה . כלומר כמה דבר גדול חכרו :
 (יז) ומחולות . חלילים כמו הללויה בתוך ומחול :
 וישלך מידו . חשש כמו כשראם את העגל ולא היה בו
 כח לסבול והשליכם רחוק ממנו קצת כדי שלא יזוק
 ברגליו בנפלט : וישבר אותם תחת ההר . לפי שהיו
 חסרות אות מ"ח מהאלפא ביתא גם עם הכתם שהיה
 שריו בו ובא והוכסה בשניות למען יסב כדי להשלים
 בהם כל האותיות פשוטות וכפולות : (כ) וישרוף באש .
 יש דבר שיתן באש עם ההרב ומיד שישרף הזהב יהיה
 שחור לעולם ולא ישוב להיות עוד זהב : וישק את בני
 ישראל . לפי הפסע לא נהנו להסקות אלא לפור זהב
 העגל ולבטלו מן העולם אבל כששחו מן המים שנפור
 בו נראה כאילו שחווה וראוה לדבר כתיב בפרשת
 עקב ואכות אורח סחון ולא כתיב ואשק את בני ישראל :
 (כב) כי גרע הוא . במחשבה רעה ואם לא עשיית
 להם זאת העמידו להם מלך והדבר היה בא למרה
 באחרונה : (כד) ויאל העגל הזהב שנעולתו דוגמא
 ויאל לזרוק כלי פי' החיך הזהב והשליכו בדפוס ויאל
 משם נגמר : (כה) כי פרעו הוא . בטל ממזות בורא

ל (א) לך עלם מה . ממקום שחשאו בו במקום
 אחר אסלה להם : עלה מה . כל הכולך עדרם
 לצפון עולה הוא : (ד) ולא שחו איש עדי ועיו . כלי
 כסף וכלי זהב ושמלות שהזיאו ממזרים : (ה) הורד
 עדין מעליך . אע"פ שמכבר לא שחו עדיים הזהירים
 לפי שאינו דומה מתכיים עשמו למתכיים מאהרים :
 (ז) ומשה יקח . לשון עתיד במקום עבר ומעשה זה
 היה לאחר שהוריד לוחות שניות : (ח) והיה כנאם משה ?
 כנאחו מן המחנה לשב לאחורו יקומו כל העם' ומתרגם
 יקומו כל עמא ונאנו מפני כבוד שכינה שיודעים שעתיד
 לירד סתח האהל : (י) וקם כל העם והשתחווה הוא שנאמר
 למעלה יקומו כל העם ונאנו אלא מפני אריכות דברים
 שבתים מור ובהבו דוגמא ויאמר אברהם ה' אלהים
 ויאמר אברהם ה' לי לא נחת זרע ויאמר אליו לכן ויאמר
 נקבה שכתך ועוד הרבה : (יא) פנים אל פנים איני יודע
 אם הגבוה השפיל עמו או השפל הגביה עמו אמר
 רבי יהושע כביכול הגבוה הרכין את עמו כדכתיב
 ויירד

וירד ה' בענן וזה היה מארבעים יום שלישיים והלאה :
 ושב אל המחנה: כאן פירש' ב' בתמוז נשחברו הלוחות
 ובי"ח ערף את העגל ודן את החוטאים ובי"ט עלה
 וכו'. חז"ק שהרי ב' יחרו ובפרשת עקב פ' הוא
 שבי"ח עלה: לא ימים מחור האהל • לבא אל המחנה:
 (יב) ראה אתה אומר אלי' מה שקורין פרשה זו בשבת
 חולו של מועד לפי שהזכרה בה שבת באמצע הרגלים
 ובמנלה פרש' לפי שיש בה מלות שבת ורגלים ורמו
 חולו של מועד דכתיב את חג המנוח חמור שבעת ימים
 ולמדו מכאן איסור מלאכה בחולו של מועד במסכת
 חגיגה: ואתה לא הודעתני • שהרי אמרת והדעה מה
 אעשה לך ולא נלית לי אם תשלח מלאך או אם תלך
 אתה: (יג) הודיעני נא את דרכיך • מדותיך ולפי
 המדות אלה אעביר כל מוצי על פניך: גם זה מילוי דברים
 אדערך עוד יותר ואדבק בך ועי' כך אהיה אהוב בעיניך
 ואמנא חן בעיניך: וראה כי עמך הגוי הזה • ובחר
 להם את הסוב להם: (יד) והניחותי לך • אלך עמך
 לכבוש את הארץ עד שאניח לך מכל אויביך דכתיב
 והיה בהיות ה' לך מכל אויביך מסביב וגו': (טו) ויאמר
 אם אין פניך הולכים • מילוי דברים הוא למה שעמנו
 אמר ואזה לא הודעתני את אשר חשלה עמי: (יז) גם
 את הדבר הזה אשר דברת אעשה • שאמרת הודיעני
 נא את דרכיך וכן עשה בקריאה י"ג מדות: ויאמר
 הראני נא את כבודך • כמשמעו ראיית שכינה ממש:
 ויאמר אלי אעביר כל מוצי על פניך: גם זה מילוי דברים
 הוא למה שאמר גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה
 ועל מה שבקש הראני נא את כבודך אמר לו לא תוכל
 לראות את פני כששמעו משה כך חשב בלבו ואמר שאל
 אין דעמו ללולה עמי ואינו רוצה להראות לי שום דבר
 ויאמר מיד ההם מקום אחי וגו' וראית את אחורי וי"מ
 הראני נא את כבודך אינו רוצה לומר הכבוד ממש
 שהרי מצינו ויסתר משה פניו כי ירא מהבים אל האלהים
 אלא ה"ק הראני נא את כבודך בכריתות ברית על
 מה שבקשתי ממך ונחלתית לי וכן עשה וכדכתיב ויאמר
 אני אעביר כל מוצי על פניך וגו': (יט) אעביר •
 אכריז כמו ויעבירו קול במחנה: כל מוצי • כל מדה
 מוצי הן לנדיקים הן לרשעים: וקראתי בשם ה' לפניך •
 פרש' וכסדר שאתה רואה אותי משוטף וקורא כו'
 הוא שכתוב בתחלת הקריאה וירד ה' בענן שנחטף
 בענן כבודו וכן הוא שמיני עטוף בענן בשמו ענן
 לבוש וטרפל חולתו: וחנותי את אשר אחון • לא
 תגרסה לכפר מכל וכל ולעיל קאי דקאמר ונפלינו אני
 ועמך וגו': (כ) כי לא יראני האדם וחי • אמר רבי
 שמעון התימני האדם כמשמעו וחי אלו חיות הקדש
 ומלאכי השבת ומה שאמר יטעיה וארצא את ה' היינו
 באספקלריא שאינה מאירה • אספקלריא מחילה:
 (כא) ונצבת • לשון עכבה: על האור • הוא ראש ההר
 שהרי כתיב ונצבת לי שם על ראש ההר: (כב) וראית
 את אחורי • תראה האורה והאור שמהיר עוד אחרי
 עברי אבל אור שלפני המתגבר והולך לא תוכל לראות:
יד (א) ויאמר ה' אל משה פסל לך • בלייל כ"ט באב
 באמר לו: (ג) ואיש לא יעלה עמך • בראשונים

כתיב עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואהיה ושבועים
 מוקי ישראל ובאלו לא עלו שגאלו ונחרקו בחטאם:
 (ד) וישכם משה בבקר • בעלות השחר של כ"ט באב:
 (ה) ויקרא בשם ה' • הודיעו השם שילך בו עמו •
 ד"א הקב"ה קרא מה שכתוב אחריו שכן כתיב למעלה
 וקראתי בשם ה' לפניך וגרליו הדברים שיש מעם פסיק
 בין שתי ההזכרות: (ו) ה' ה' • פרש' קודם שיחטא
 ואחת היא לאחר שיחטא פי' גבי עגל דהוא ע"ז שהקב"ה
 מנרמחשבה למעשה כתיב ביה ה' ה' אחת קודם שיחטא
 דהוא חייב מן ההרהור כמעשה בדכתיב גבי עבודה
 כוכבים למען חפוש את בני ישראל בלבוש אהל גבי
 מרגלים ולא מיחייבי בהרהור קודם למעשה רק לאחר
 מעשה בדכתיב און נא ראייתו בלבי לא יטעם ה' לא
 כתיב שם ה' אלא פסא אחת: אל • דין ופוט כמו
 עד האלהים יבא דבר שיהיה: רחום • מרחם על עניים
 (ועשירים) ומייריב זו מדת רחמנות: וחטון • שייך אף
 לשעירים כמו שאמר ונדיק חונן ונותן יחנך בני ויחנך:
 ארך אפים • לשון המחנה כמו וארכא בחיין יהיבת
 להון דדינאל ובלע"ז דישיבס"ט ופולעו לונקאי"ט
 פועה: ארך אפים • אין אני ממחר ליסרע מן הרשעים
 אולי ישובו מעצמון ולנדיקים אני מאריך אפי ליסרע מהם
 ומגדיל אפי עליהם כדי לזכותם לחיי העולם הבא •
 ד"א ארך אפים לפי שכל זמן שארצה אקח נקמתי אבל
 בן אדם אינו ארך אפים אלא ממחר הוא לנקום נקמתו
 שאם היום כאן למחר הוא בקבר: ורב חסד • כמו
 שמיני מרובה מדה טובה ממדת פורעניות: ואמח •
 מאמת מה שאני מבטיח: (ז) נושא עון ופסע • לשון
 משוא פנים דפורסנ"ט בלע"ז נושא פנים לשבים:
 ונקח לא ינקח • לגמרי אם לא ייטיבו מעלליהם:
 פוקד עון אבות • שהרי משאו הכבד לנחמד נוח לשבים
 והכבד לשנים נוח לג' שאם ילקח אדם על עונו אין
 העולם מתקיים אלא הוא לוקח במקל וחורעו לוקח
 במקל והוא מדה שלש עשרה שנים היא לפניה והא
 דכתיב לא יומתו אבות על בנים החס בנ"ד של משה
 והבא בנ"ד של מעלה: (ח) ויחבר משה • לפי שהיה
 ירא שיאמר יותר על רבועים וי"מ לפי שראה משה
 להקב"ה עובר והולך מלפניו והוא היה רוצה להספיל
 לפניו קודם שיחכסס ממנו וכן אמרו רבותינו ז"ל
 אימתי אדם שואל זרכיו מאת המלך בעוד שהמלך
 לפניו: (ט) אם נא מנאתי חן בעיניך ה' ילך נא ה'
 בקרבנו • חריויהו בזל"ף דל"ח: כי עס קשה ערף
 הוא • אתה אמרת כי לא אעלה בקרבך כי עס קשה
 אזה הדברה כי על ידי כן שעס קשה ערף הוא אני
 מבקש שתלך אהה בקרבנו • ד"א כי עס קשה ערף הוא
 אע"פ שעס קשה ערף הוא דוגמא וסלחת לפני כי רב
 הוא למה אני מבקש שתלך אהה בקרבנו וסלחת לשוננו
 האיל ואין רשות למלאך לסלות בדכתיב כי לא ישא
 לפשעכם והעם קשה ערף וחוטא טוב שתלך אהה וסלחת
 ראשון ראשון: ונחלתנו • והנחלתנו את הארץ אשר
 נשבעה דוגמא אלה ראשי האבות אשר ינחנו את בני
 ישראל שהוא כמו ינחילו: (י) הנה אנכי כורת ברית •
 שאלך עמכם וממה שאמרת ובמה אדע איפא כי נפלינו
 אני

להתחנך בם ולעלות לרגל ונעשות מצוהי כרחי אחר
 בריית : (בב) ויהי שם עס'ה' . במ' יום שלישיים מעלות
 השחר של כ"ט באב עד עלות השחר של עשרה בתשרי
 וא"ת מניין היה משה יודע אימת היה יום ואימת
 היה לילה והלא הם שנים למעלה בדכתיבי וההורא עמיה
 שריה ואומר גם חושך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר
 כהשנה כאורה אלא כשהקב"ה מלמדו תורה שנכתב
 יודע היה שהוא יום וכשלמדו תורה שנעל פה יודע
 היה שהוא לילה ועוד כשרואה לבנה כוכבים ומזלות
 כורעים ומשתחווים לפני הקב"ה יודע היה שהוא יום
 וכשרואה חמה טרעים ומשתחווה יודע היה שהוא לילה :
 ויכתוב על הלוחות . הקב"ה כתב והעדות בפרשת עקב
 ועוד שכתוב לעיל וכתבתי על הלוחות : (בב) ויהי
 ברכת משה : ביום השלישי בשבת עשרה בתשרי לאחר
 מ' יום שלישיים : וצני לוחות העדות . מה שחבר כאן
 הוא עשיית הארץ שעשה משה פי' הכתוב בפרשת עקב
 ובו היו עד אחד בניסן כשנמשח המשכן וכל כליו
 ונתנו בארון שעשה בגלגל : ומשה לא ידע כי קין עור
 פניו . כשנתן הקב"ה את ידו ע"פ המערה שהיה בה
 משם בדכתיבי והיה בעבור כבודו ושמוח' בנקרת האור
 ושכוחי כפי עליך עד עברי וכתוב ויעבור ה' על פניו
 משם זכה לקרני ההוד ומה שזכה בלוחות אחרונות ולא
 בראשונות היינו ע"י שהראשונות נתנו לעין כל ברעמים
 וקולות ואש ובאלו כתיב גם איש אל ירא בכל ההר
 וגו' ומאחר שהראשונות נתנו בקולות וברקים וענן
 ולפידים והללו נתנו בתשאי . אלולי קרני ההוד היה
 פתחון פה לאומות לומר לא נתנו לוחות אחרות ולא היו
 מאמינים שנכתב לו הקב"ה ד"א לפי שרצו להעמיד להם
 מנהיג במקום משה הראה להם הקב"ה שהוא מלא מיו
 שכינתו על פיו ואין להעמיד אחר במקומו : (ל) וייראו
 מנשח אליו לפי פשוטו מחתלה כשראוהו וייראו מגשת
 אליו כסגורים שהוא מלאך : (לא) ויקרא אליהם משה
 כשקראם והכירוהו לקולו אז ידעו שהוא משה : וישבו
 אליו . מדקאמר וישבו משמע כשראוהו בתחלה חזרו
 לאחוריהם : וידבר משה אליהם . ולא היו ניווקים
 בעוד שהיה מדבר אליהם : (לב) אח כל אשר דבר ה'
 אחו בהר סיני . כל המצות שנאמרו במ' יום ראשונים
 ובמ' יום אחרונים וכל המצות שנעשו ישראל נאמרו
 מניסן שבו יצאו ישראל ממצרים עד עשרים בחייר בשנה
 השנית אבל התורה מגלה נחמה שלפי שהיה משה שומע
 המצות מפי הקב"ה היה כותב כל אחת ואחת במגלתה
 לעצמה וכשנא ליספור מן העולם סידר ספר תורה וקבע
 בו הפרשיות עד היום הזה לפי הסמוכין הראוין להם
 כמו שדרשו רבותינו : (לג) ויכל משה מדבר אחס
 וגו' . ובבוא משה לפני ה' וגו' כשהיה הדבר נדבר
 עם משה או כשהיה משה עצמו מדבר עם ישראל לא
 היה נותן המסורה על פניו משום והיו עיניו רואות את
 מוריך ומוריך משמע מהקב"ה לגבי משה וממשה לגבי
 ישראל אבל כשלא היה עומד לפני הקב"ה ולא היה
 מדבר עם ישראל אז היה נותן המסורה בדכתיב והשיב
 משה את המסורה כדי שלא יראו חמדי קידוש קירון פניו
 ויהיה דומה להם שהוא מול והוא היה מיו שכינה

ועוד

אני ועמך תשובה לדבר נבד כל עמך אעשה ופלאות .
 ד"א היה אנכי כורה בריית עמך הוא שנאמר בסוף
 הענין כי על פי הדברים האלה כרתי אתך בריית ואח
 ישראל שצריכים היו בריית חדשה על ידי שהפרו בריית
 הראשונה והם התנאים הכתובים מתחלת שמר לך וכמו
 שהזכיר בפרשת משפטים את חנ המצות השמור ככה
 הזכירו כאן לפי שהוא זכר לבי בו יצאת ממצרים גם
 הזכיר כאן פסח רחם שגם הוא זכר ליציאת מצרים :
 כי נורא הוא . הוא קירון פנים שנאמר בו וייראו מגשת
 אליו : (יא) שמר לך את אשר אנכי מנך היום .
 הראשונות מחלתי אבל מהיום והלאה השמור את אשר
 אנכי מנך היום : (יז) אלהי מסכה . כמו העגל וה"ה
 לשאר עניני עבודה כוכבים חזר בו לפי שהחילו זהב
 ועשו עגל וכן משמע לשון מסכה : (יח) את חנ המצות
 וכל פסח רחם וביום השביעי וחג השבועות וחג האסיף
 ראשית בכורי אדמתך כל המצות הללו אות וסימן
 הם שאנחנו עבדיך של הקב"ה שאנו באין לפניו במועד
 ומביאין לו דורות להקביל פנים כדרך שעושין
 למלכים ולכן הזהיר מלא' אלו על הדבר שהיה כורה :
 (יט) כל פסח רחם לי . למעלה כלל כל בהמה וכאן
 חזר ופרט בציור בהמה נובח דין בכורה : (כ) ופסח
 חמור חסדה . ח"ק אמאי שאלו : ולא יראו פני ריקס .
 הזכרים הנראים שהם ופניהם שלי לא יראו בלי דורון
 במקדשי אך יביאו קרבנות : ולא יראו פני ריקס .
 פירש"י ולפי מדרש הכרייתא מקרא יתר הוא ומופנה
 לג"ש וכן פי' מריקס ריקס דנבי עבד כתיב לא תשלחנו
 ריקס : (כא) ששת ימים תעבוד . חזר בו בשביל
 בחרים ובקציר : (כב) וחג שבועות . בשביל בכורי
 קציר חטים : וחג האסיף . בשביל תקופת השנה :
 שלש פעמים . חזר בו בשביל ולא יחמוד איש את ארצו :
 (כד) כי אורנים גוים מפניך והרחבתי את גבולך . הואיל
 ועת רצון הוא ארחיב את גבולך על מה שנתתי לאברהם
 והוא ארץ סיחון ועוג כי לא נתתי לו רק מהירדן
 והלאה ולכן לא יחמוד איש את ארצו זאת שהרחבתי
 לך אע"פ שתעבוד את הירדן לרגל והערים השארנים
 מאין יושב שיאמרו הרי אותם שהחזקו כבר הורישם
 הקב"ה מפניהם כ"ש שלא נוכל לכבוש את ארצם מאחר
 שעסקים במצותיו : (כה) לא תחשם על חמץ דם זבחי .
 פירש"י אזהרה לשוחם או לזרק או לאחד מבני החבורה
 בדתיא בפי' חמץ שחשם השוחם את הפסח על חמץ
 עובר בלא תעשה אימתי בזמן שיש לשוחם או לזרק
 או לאחד מבני החבורה שהוא ע"י שלא הזכיר למעלה
 בפי' זבח חג הפסח : ולא יצין לזקק . למעלה בפרשת
 משפטים הזהיר על האמורים וכאן הזהיר על הבשר
 עצמו : (כו) ראשית בכורי . שאלו כאן בשביל שלמעלה
 לא פירש ארץ שבעת עממים וכאן פירשו : לא תחבל בדי
 בחלב אמו . לא תיתנו עד שיגמור גידולו בחלב אמו
 אלא בראשית גידולו תביאנו דוגמא ראשית בכורי אדמתך
 תביא וגו' פי' משעה שמחברת תביאנו ולא תאחר עד
 גמר הפירות . בשול לשון גמר כמו הבשילו אשכולותיה
 ענבים : (כז) על פי הדברים האלה . שלא ללכת אחרי
 אלהים אחרים שלא לברות בריית ליושב הארץ ושלא

מזבח הזהב ואתו שנקטר לפני ולפנים: (כט) למאור הלמ"ד בשבא: ולהורות: לאחרים:

לו (ה) מדי העבודה: המ"ם יתרה כמו מכל מלמדי השכלתי: (ו) ויעבדו קול במחנה: ויכריזו כמו מעבירים עם ה' מכאן אמרו רבותינו לאסור הוצאה בשבת מרשות לרשות וגמריה העברה העברה מיום הכפורים כתיב הכל ויעבדו קול במחנה וכתיב והעבדת שופר תרועה מה להלן יום אסור אף כאן יום אסור: אל יעשו עוד מלאכה: וכתיב ויכלל העם מהביא מכאן סמכו רבותינו שהבאה מלאכה היא: (ח) את המשכן עשר יריעות בהחלה עשו עשר יריעות האהל ואחר כך הבנין למת בו את החציב על הכל ואחר כך כל חכשתי קדש כל החציב קודם ואחר כך מחיית סביב חצר הבית: כרובים מעשה חושב: בעשר יריעות הנראות מחוץ חלל המשכן כתיב כרובים מעשה חושב מעשה אותם אבל העשתי עשרה שלא היו נראות למעלה מפני מכסה האילים ולא למטה מפני העשר יריעות לא עשו כ"ג יריעות: והיו תואמים ויחדו יהיו תמים והיו שמנה ה"ג ותיבת יהוה דגמי יחדו לשון הווה הוא כמו יציאות אל משה ישפוטו הם יקומו כל העם ע"פ ה' יחנו ועל פי ה' יעשו: (לז) ויעש לה ארבעה עמודי שטים: כבר פי' בפרשת תרומה מפני מה קבע הכתוב ארבעה עמודים לפרכת וס' לפתח המשכן: (לח) ולפה ראשיהם וחשוקיהם זהב: הוא שפרש"י בפרשת פקודי אפילו דברים שלא אמר לו רבו: על שתי גלגולותיו: על שני נדוי: כפל מלה הוא:

לז (כט) ויעש את שמן המשחה: חז"ק למה נקבע כאן פסוק זה הואיל וממנו עתיד למשוך כל כלי המשכן ועדין לא נגמר מלאכת מזבח העולה והכיור ושאר כלים: קפדת הסמים טהור: שזריך סהרה בדכתיב וזביו מות יבאיש יביע שמן רוקח:

לח (ח) במראות הזבאות: לשון רש"י פי' הים נחון בין אהל מועד ובין המזבח משוך מעט כלפי נפון כדי שתראה אותו הנשים הזבאות ויהיה מזכר להם שמשם משקים את הסוּמֹת כדכתיב בפרשת סוּמֹת מים קדושים בכלי חרס ומתנמנמן מי כיור במאן דחסף ולפי פרש"י במראות הזבאות כמו במראות זי"ת במקום מ"ם דוגמא והנותר בשבט וגלגלם: אשר נבאו פתח אהל מועד: להספיל ולשמוע חושבותיו והללויו של הקד"ש מפי הכהנים והלוים: מזה ומזה אשני פסוקים קאי אל הכתף ולכתף השני שהם מזה ומזה לשער החצר:

שלימא סדרא דפרשת ויקהל

פרשת פקודי

(כא) **אלה** פקודי המשכן: ואיהו משכן משכן העדות שלא תסעה במשכן אחר כגון משכן קרח וכיוצא בו ואמר לך כאן שהוא משכן עדות שהלוחות בוכנות בו: (כב) ובגלגל בן אורי בן חור וגו' פרש"י אפילו דברים שלא אמר לו רבו בו כגון נמני

ועוד שלא יזונו עיניהם מזיו שכניה: מסוס: מגזרת סומה ואין בו יסוד רק סוס:

שלימא סדרא דפרשת כי תשא

פרשת ויקהל

לה (א) **ויקהל** משה את כל עדת: כשירד מן ההר: אלה הדברים: שאני רוצה לומר לכם היא מלאכת המשכן וכליו וזה הקב"ה לעשותם: ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון לה' יקשם שהמשכן לה' כך שבת לה' ואין לדחותה בשביל מלאכת המשכן: (ב) ששת ימים חזר בו בשביל אלה הדברים דקאמר דקאי אמלאכת המשכן: (ג) לא תבטרו אפי' פירש"י יש מרבנותינו אומר הבטרה ללא ינאל וכו' כלומר הבטרה שיוצא מכלל לא תעשה כל מלאכה דשבת ללא ינאל להוציאה מחומר שאר מלאכות וללמד עליה שאינה לא בזכרה ולא בזמיתה אלא בלאו דברי ר"י ר' נתן אומר לחלק ינאל כלומר לומר לך מה זו מיוחדת שהיא מאבות מלאכות הנעשות במשכן וחייב עליה הכתוב בפני עמיה במשכן שפרס בה לבדה אף כל שהיא אב מלאכה אם עשאו הרכס בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת וכל דבר שהיה בכלל וינאל מן הכלל ללמד לא ללמד על ענינו ינאל אלא ללמד על הכלל כולו ינאל כך פירש"י בעלמא: לא תבטרו אפי' לפי פשוטו הוהיר על הבטרה יוחר משאר מלאכות לפי שאינה נראית מלאכה אבל נזמן הכל מערב שבת וגבעיר בפחמין בשבת כדי לעשות בזהב ובכסף ובנחשת מיד אחר השבת ד"א פן יאמרו הרי למעלה בפרשת צא אסור לנו ביום טוב כל מלאכת עבודה אף החיר מלאכה אולל נפש כמו כן בשבת מלאכה אולל נפש היתה מותרת לך נאמר לא תבטרו אפי' לאסור ולבטל כי האש לזכר הוא לכל מאלל: בכל מושבותיהם: אבל במקדש מותר לעשות: (יא) את בריחו כתיב בריחו קרי: את עמודיו ואת אדניה: כל דבר שאין בו רוח חיים פעמים נקרא לשון זכר ופעמים לשון נקבה דוגמא המאה האחת והכנה רוח גדולה וחזק תאכלנה אש לא נופח והרים ממנו בקומתו מסלת המנחה בית נדק חוסן רב ובחבואות רשע נעכרת ואפי' בדבר שיש בו רוח חיים מנינו ואם בהמה אשר יקריב ממנה כל אשר יתן ממנו: ד"א עמודיו קאי אקלעים ואת אדניה קאי אחר: (כב) ויבואו האנשים על ההיט: לשלול מהן חכשטיהם לעשות מלאכת המשכן כדמפרש והולך: ד"א על הנשים עם הנשים דוגמא על גדה הארץ יחשב על פרשה יספק על עולת החמיר: חח: בלון: נוס: באף: טבעת: בלגנע: טומ: בזרוע: (כו) והגשאים הביאו: כשעלו ישראל ממזרים כל איש שאל לפי מעלתו: את אבני השפה: שהם שהיו לאסוד הביאו כל הגשאים ביחד לפי ששמות כל הגשאים כתיבים בהם: ואת אבני המלוואים שהיו לחשן הביאו כל אחד אבן אחת לחתום בה שם שבטו וגם שם המשחה הביאו שהוא קדש הכל ומשחה לשון גדולה על שם שהיו מושחין ממנו המלכים והכהנים גדולים וגם הקטורת שנקטר על

אלא בקע לנולגולת אלל ודלי נדש והותירו הרבה כדכתיב והאר :

למ (א) עשו בנד שרד וגו' כל בנד ובנד ממין אחר כיצד לארון הקדש ולשולחן הפנים ולמנורה ולמזבח הזהב ולכל כלי השרת שבקדש לכל אחד מהם בנד חבלת ולמזבח העולה בנד ארנמן וללחם הפנים ולכלי השלחן בנד תולעת שני כמו שמפורש בפרשת במדבר : (ו) ויעשו את אבני השם : לשון תקון כמו וימחר לעשות אותם : (פז) על שני קצות החשן : ה"ג ובפרשת ואחר תאור אל קצות החשן : (כא) ולא יזח החשן : לשון הוזה חינוך או"ו וס' חס"י בלע"י : (בח) פארי המגבעות : פי' רב האוי גאון ז"ל כמין כפחור הוא בראש המגפסת : (לב) וחכל כל עבודת : פי' רבותינו בעשרים וחמשה בבסלו בלחה וכן יסד הפנים בקרובן של פורים : (לז) את המנורה הסהורה : על שם שלא היה מוין עליה שום דם : נרית המערכה : על שם יערוך אותו אהרן ובניו אי נמי על שם שמאירות על מערכת לחם הפנים : (לח) ואת שמן המשחה : חז"ק איך נקבע כאן כמו שאמרנו למעלה בפרשת ויקהל : (מ) את מיתריו ויתדותיה : דוגמא את קלעי החצר את עמודיו ואת אדניה : (מב) כן עשו בני ישראל את כל העבודה : תן התם במסכת סוטה משנינה בית המקדש ראשון נגנו אהל מועד את קרסיו קרסיו בריחיו עמודיו אדניו ויבין אמר רב חסדא תחת מחלות של היכל :

ב (ג) וסכות על הארון : לשון מסוכה ומיחיה כמו הנני כך את דרכך : על הארון : אלל הארון דוגמא על שדה הארץ יחשב על המערכת על הגמלים : (יו) ויהי בחדש הראשון בשנה השנייה למנין יציאת מצרים אלל בעלמא לשנות עולם מחשרי מניין : (לח) ולא יכול משה לבא אל אהל מועד : בשעת הקמתו על שכן עליו הענן מיד להראות חבחו של הקב"ה על ישראל אלל אחרי כן היה מסתלק הענן מתוך האהל ושכן על הארון כדכתיב וטועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרה ואז בא משה והוא שנאמר ובבא משה אל אהל מועד וגו' וכן אחת מוצא בבית עולמים ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד ה' את בית ה' בשעת השלמת מלאכת הבית היה הקב"ה מקדשו בענן ואחר כך היה מלאמס שכניתו על הארון בין הבדים : (לח) לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם : מה שפרש"י בכל מסע שהיו נוסעים וכו' היינו בכל מנייה שהיו חונים כמו שפירש הוא בסמוך אלל פירש לך ישאל דקרא : חסלת פרישת פקודי

פסוי ראשי העמודים : (כד) ויהי זהב התנוסס : על שם שהמנדבו מניפו בעלמולו כשחננו לגזר נקרא חנופה : השע ועשרים ככר וגו' כי מעיינת ביה שפיר חמלא ככוס זהב של כל מלאכת המשכן עולה לאהל וארבע מאות וחמשים ושש ליסרין ועשרים פשימים מפשימים זהב : (בה) וכסף פקודי העדה : פירש לך הכתוב מה נעשה בכסף ובנחשת לפי שהכסף היה כפורים ועל הארון היה המשכן עומד ועוד שהרבה כלים נעשו מהכסף ומהנחשת אלל בזהב לא פי' לפי שלא נעשה ממנו כלי שלם רק המנורה והכפרת אך כפי ממש כנון הקרשים והארון ומזבח הפנימי והשולחן והבדים : מאת ככר ואהל ושבע מאות וחמשה ושבעים : הם י"ב אהל וע"א מנה של חול שכן משקלות שקורין מרק"ש : בקע לגלגל : מחנית השקל כשיצוק השקל הרי הוא לחאין וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שבכסף זה די לגורך כל מלאכת הכסף שבמשכן כמו שמפרש הכתוב לפיכך צוה שיעור זה : (בו) את אדני הקדש ואת אדני הפרכת : שהיו מאה כיצד לארבעים ושמונה קרשים שבמשכן הוצרך חששים וששה אדנים שני אדנים תחת הקדש האחד וד' לפרכת הרי מאה : (כט) ונחשת התנופה שבעים ככר ואלפים וד' מאות שקלי הם שמונת אלפים וחמש מאות וי"ב מים חול שקורין מרק"ש : (ל) ויעש זה : מאותה חנופה : זה במקום ממנה כמו שפירשתי גבי מראות הצובאות : את אדני פתח אהל מועד : מששים וחמשה ככרי נחשת עשו ששים וחמשה אדני נחשת לכל החצר סביב ולמסך פתח המשכן ככר לארון ומן החמשה ככרים הנותרים והאלפים וד' מאות שקל עשו מוצח הנחשת וכליו ואת יתדות המשכן והחצר : חז"ק הרי שייר לפרש כאן קרבי נחשת לעשתי עשרה יריעות והמקצות לתקוע זה את היתדות לפי מה שפרש"י בסוף פרשת תרומה אלל אין לחמוה מן הכיור כמו שפרש"י בסוף פרשת ויקהל אלל יעלה על לבב אנוש לוטר שלא נדבו זהב וכסף ונחשת אלל מה שכתוב כאן כי הרבה יותר ממה שכתוב כאן נדבו אלל כתב לך מן הזהב את שהוצרך למלאכת הזהב והמוחר נחנו בואר לכל זכרי קדש וצבור וכן עשו מן הכסף ומן הנחשת ואי אפשר לומר שנדבו צימאום מה שהוצרכו וגם אי אפשר לומר שמה בני חשע עשרה ובני ששים ואחת ובני שבעים ובני שמונים שנה שלא היו במנין ששים רבוא ולא נדבו שהרי כתיב כל מרים תרומת כסף ונחשת דמשמע כל הנוזה לתרום יהיה תורם אפילו אינס בני עשרים או יתרים על ששים דמי איכא למימר שלא הביאו

סליק ספר שמות בעזרת השם

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il